

Mira Päätaalo

SOSIAALINEN MEDIA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ ALAKOULUSSA

Tapaustutkimus luokanopettajasta sosiaalisen median käyttäjänä

SOSIAALINEN MEDIA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ ALAKOULUSSA

Tapaustutkimus luokanopettajasta sosiaalisen median käyttäjänä

Mira Päätalo
Opinnäytetyö
Kevät 2011
Viestinnän koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma, journalismin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä(t): Mira Päätaalo

Opinnäytetyön nimi: Sosiaalinen media oppimisympäristönä alakoulussa. Tapaustutkimus luokanopettajasta sosiaalisen median käyttäjänä.

Työn ohjaaja(t): Pertti Sillanpää

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2011

Sivumäärä: 49

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia luokanopettajan käsityksiä sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä alakoulussa. Tarkoituksena on kartoittaa luokanopettajan kokemuksia aiheesta ja sitä, millaisena hän näkee sen tulevaisuudessa eli kuinka sosiaalista mediaa voisi hyödyntää nykyistä paremmin. Sosiaalinen media voi tuoda haasteita myös opettajan omaan työhön.

Määrittelin tutkimukseeni neljä tutkimuskysymystä: 1) Miten opettaja määrittelee sosiaalisen median? 2) Millaisia kokemuksia opettajalla on sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä? 3) Miten sosiaalista mediaa voitaisiin kehittää ja sen mahdollisuuksia hyödyntää tulevaisuudessa paremmin oppimisen tukena? 4) Millaisia haasteita sosiaalinen media tuo opettajan työhön?

Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen ja menetelmänä käytän tapaustutkimusta. Kohteena on luokanopettaja, joka käyttää sekä opetuksessaan että oppilaidensa oppimisympäristönä hyväkseen tietotekniikkaa ja sosiaalista mediaa. Keräsin aineiston haastattelemalla ja litteroin sen. Käytin kvalitatiivisessa tutkimuksessa perinteisesti käytettyä sisällönanalyysia.

Mediakasvatuksen ja sosiaalisen median määrittelemisen on vaikeaa. Mediakasvatuksen avulla lapsia kasvatetaan kuitenkin ymmärtämään, tulkitsemaan ja tarkastelemaan mediaa kriittisesti. Sosiaalinen media nähdään avoimina yhteisöllisinä palveluina tai foorumeina. Sen keskeisimpiä piirteitä ovat esimerkiksi tiedon jakaminen ja yhteisöllinen tuottaminen. Sosiaalinen media tarjoaa hyvät mahdollisuudet toteuttaa konstruktivistisen oppimiskäsityksen ja tutkivan oppimisen mukaisia menetelmiä.

Sosiaalisen median käyttäminen oppimisympäristönä alakoulussa on vielä lapsen kengissä. Sosiaalista mediaa käytetään jonkin verran lähinnä blogien, wiki-en ja verkkolehtien muodossa. Sen avulla on helppo integroida eri oppiaineita. Lisäksi se olisi hyödyllinen koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Ongelmana ovat kuitenkin vielä tietosuoja ja tekijänoikeusasiat sekä opettajien ajan puute ja viitseliäisyys.

Asiasanat: mediakasvatus, sosiaalinen media, opetussuunnitelma, oppimisympäristö, blogi, wiki, verkkolehti, yhteisöllisyys, konstruktivistinen oppimiskäsitys, tutkiva oppiminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Bachelor of Culture and Arts, Option of Journalism

Author(s): Mira Päätaalo

Title of thesis: Social media as an educational environment in the elementary school. Case study of a class teacher as a user of social media.

Supervisor(s): Pertti Sillanpää

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2011

Number of pages: 49

This thesis work studies concepts of a class teacher who is using the social media as an educational environment in the elementary school. Purpose is to find out the class teacher's experience of the subject nowadays and how he could get more benefit of the social media in his work in the future. Using the social media in the education work might be a challenge also for the class teacher.

I have defined four research problems: 1) How teacher defines the social media? 2) What kind of experience the teacher has from use of social media in the educational environment? 3) How the social media could be developed and how it could be better utilized to support learning processes? 4) What kind of challenges it brings to teacher's work?

The data was collected by interviewing a class teacher who utilizes information technology and social media in her work when teaching and in education environments of her students. The research method was qualitative case study.

Defining media education and social media is difficult. With the help of media education children learn to understand, interpret and examine media critically. The social media is seen as an open source communal services and forums. The essential characteristics of social media are sharing of knowledge and produce communal information and it offers good possibilities to realize the methods of constructivism and problem-based learning.

The research results proved that social media as an educational environment in the elementary schools has many shortcomings. It is somehow used in blogs, electronic journal and wikis. With the help of social media it would be easy to integrate different school subjects together. It would also be useful in the communication between school and pupils' homes. Privacy protection and copyrights as well as lack of time and effort of teachers are the biggest obstacles in using the social media in the schools.

Keywords: media education, social media, curriculum, educational environment, blog, wiki, electronic journal, constructivism, problem-based learning

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MEDIAKASVATUS	9
2.1 Viestintä ja mediataidot opetussuunnitelmassa	12
2.2 Sosiaalinen media osana mediakasvatusta	16
2.3 Medialukutaito	18
3 MEDIA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ	20
3.1 Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja tutkiva oppiminen	21
3.2 Sosiaalinen media oppimisen tukena	23
3.3 Riskit ja mahdollisuudet	28
3.4 Sosiaalisen median haasteet opettajalle	29
4 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET PERUSTEET	31
4.1 Laadullinen tutkimus	31
4.2 Tapaustutkimus kvalitatiivisen tutkimuksen lajina	32
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
5.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	34
5.2 Analyysi	35
6 SOSIAALINEN MEDIA LUOKANOPETTAJAN SILMIN	36
6.1 Mediakasvatuksen ja sosiaalisen median määrittely vaikeaa	37
6.2 Sosiaalinen media oppimisen tukena	38
6.3 Sosiaalisen median riskit ja mahdollisuudet tulevaisuudessa	41
7 POHDINTA	44
LÄHTEET	47

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tutkia luokanopettajan käsityksiä sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä alakoulussa. Tarkoituksena on kartoittaa luokanopettajan kokemuksia aiheesta ja sitä, millaisena hän näkee sen tulevaisuudessa eli kuinka sosiaalista mediaa voisi hyödyntää nykyistä paremmin.

Määrittelin tutkimukseeni neljä tutkimuskysymystä: Miten opettaja määrittelee sosiaalisen median? Millaisia kokemuksia opettajalla on sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä? Miten sosiaalista mediaa voitaisiin kehittää ja sen mahdollisuuksia hyödyntää tulevaisuudessa paremmin oppimisen tukena? Millaisia haasteita sosiaalinen media tuo opettajan työhön?

Tiedonvälityksen historiasta on löydettävissä viisi merkittävää käännettä, joista ensimmäinen oli puhetaidon syntyminen. Toisessa vaiheessa piirros- ja kirjoitustaito tuli puheen lisäksi yhdeksi kommunikoinnin välineeksi, joka mahdollisti kolmannen vaiheen syntymisen. Kirjapainotaidon avulla kirjoituksia pystyi helposti monistamaan ja levittämään laajemmille alueille. Tästä alkoi joukkoviestinnän eli median aikakausi. Sähköinen viestintä sai alkunsa neljännessä vaiheessa. Nykyajan tietoyhteiskuntaa voidaan pitää viidentenä vallankumouksena.

1990-luvulla alkanut viimeisin vallankumous muutti viestinnän infrastruktuuria. Aikaisemmin viestien lähettäjät ja vastaanottajat olivat eri osapuolia. Viestit kulivat yksisuuntaista kanavaa pitkin ja kuluttaja toimi ainoastaan niiden vastaanottajana. Nykyisin kuka tahansa voi saada viestinsä leviämään laajalle internetin avulla. Tämän lisäksi kuluttaja voi valikoida, millainen sisältö häntä itseään kiinnostaa. Kuluttajasta on tullut siis vastaanottajan roolin lisäksi myös sisällöntuottaja.

Sekä mediakasvatus että sosiaalinen media ovat hyvin moninaisia käsitteitä ja niitä on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Määritelmiä löytyy varmasti yhtä mon-

ta kuin määrittelijääkin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mediakasvatus on osana viestintä- ja mediataitojen aihekokonaisuutta. Sen tavoitteena on kasvattaa oppilaita ymmärtämään, tulkitsemaan ja tarkastelemaan mediaa kriittisesti. Medialukutaito on tärkeä osa mediakasvatusta ja erityisesti sosiaalista mediaa.

Sosiaalisen median keskeisimpinä piirteinä nähdään esimerkiksi tiedon jakaminen ja yhteisöllinen tuottaminen sekä kollektiivisen älykkyyden ja open source -ajattelun korostaminen. Sosiaalinen media tarjoaa hyvät mahdollisuudet konstruktivisen oppimiskäsityksen mukaiseen oppimiseen. Tietotekniikkaa ja sosiaalista mediaa voidaan käyttää hyödyksi erityisesti ongelmakeskeisen eli tutkivan oppimisen prosessin eri vaiheissa. Peruskoulun viestintätaidoissa painotetaan osallistuvaa, vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä viestintää, jotka korostuvat myös sosiaalisessa mediassa.

Teoria- ja tutkimusosa ovat jakautuvat työssäni erikseen. Teoriaosan aluksi määrittelen mediakasvatukseen ja sosiaaliseen mediaan liittyviä käsitteitä. Pohdin myös hieman medialukutaidon merkitystä osana mediakasvatusta ja sosiaalista mediaa. Kolmannessa pääluvussa luon katsauksen mediaan oppimisympäristönä. Käyn läpi oppimiskäsityksiä, erityisesti sosiaalisen median käyttöön läheisesti liittyvää konstruktivistista oppimismäkemystä ja siihen liittyen tutkivaa oppimista. Pohdin, kuinka sosiaalista mediaa voidaan käyttää oppimisen tukena, millaisia välineitä on tarjolla ja millaiset valmiudet opettajille on sosiaalisen median käyttämiseen osana opetusta. Tuon myös esille sen, millaisia riskejä ja mahdollisuuksia sosiaalinen media antaa oppilaille ja millaisia haasteita opettaja voi kohdata.

Tutkimusosiossa, joka alkaa pääluvusta neljä, tuon esille tutkimukseni tutkimuskysymykset. Tutkielmani metodologisena lähtökohtana on kvalitatiivinen tutkimus. Käyn läpi laadullisen tutkimuksen tekemistä ja tapaus tutkimusta yhtenä sen lajina. Tutkimukseni toteuttamista, eli aineiston keräämistä ja analyysia, käsittelen pääluvussa viisi ja tutkimuksesta saatuja tuloksia pääluvussa kuusi.

Päädyin tekemään opinnäytetyötäni tästä aiheesta, koska haluaisin oppia ymmärtämään ja hyödyntämään sosiaalista mediaa paremmin. Opiskelen tällä hetkellä luokanopettajaksi, ja toivoisin tästä opinnäytetyöstä olevan hyötyä tulevaisuudessa työskennellessäni sitten toimittajana tai opettajana.

2 MEDIAKASVATUS

Mediasta on tullut koko ajan merkittävämpi vaikuttaja yhteiskunnassa. Tiedonvälittämisen lisäksi media muokkaa ihmisten arkea, ajatusmaailmaa sekä sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta. Laajemmassa mittakaavassa voidaan puhua mediakulttuurista, johon sisältyy oppimiseen ja kasvatukseen liittyviä asioita. Mediakulttuuri on lapsille arjessa mukana kulkeva oppimisympäristö, joka kytkeytyy myös perinteiseen kouluoppimiseen. Median kautta saadut tiedot ja taidot sekä sosiaalista oppimista tukevat mediasisällöt muodostavat medialähtöisen oppimisen kokonaisuuden. (Nyyssölä 2008, 8.)

Mediakasvatus on hyvin moninainen käsite eikä sille ole olemassa mitään selkeää tai yksiselitteistä määritelmää. Lyhyesti sanottuna oppilaita kasvatetaan mediakasvatuksen avulla ymmärtämään, tulkitsemaan ja tarkastelemaan mediaa kriittisesti. Median tiedolliset ja taidolliset sisällöt voivat mediakasvatuksen avulla olla osana koulun arkea ja jopa laajentaa sitä, tuoden uusia näkökulmia ja rikastaen pedagogisia sekä didaktisia käytäntöjä. (Emt., 15.)

Mediakasvatuksen voidaan ajatella tarkoittavan tietoista yritystä harjaannuttaa ihminen aktiiviseksi ja kriittiseksi median käyttäjäksi. Mediakasvatuksessa ei tarvita asiantuntijoita vaan se on yhdessä oppimista. Mediakasvatuksen avulla lapselle voidaan asettaa sääntöjä, joiden rajoissa hänellä on mahdollisuus kokeilla erilaisia medialaitteita sekä keskustella mediasisällöistä ja mediaan liittyvistä ilmiöistä. (Korhonen 2010, 22.)

Mediassa ajatellaan olevan paljon lapsille haitallista materiaalia. Se tarjoaa kuitenkin todella paljon myös monipuolista ja lapsia kiinnostavaa materiaalia opetukseen, kasvatukseen ja viihtymiseen. Mediakasvatuksen tarkoituksena on opetella havaintojen ja valintojen tekemistä sekä pyrkiä toimimaan mielekkäällä tavalla ympäröivässä mediakulttuurisessa maailmassa. (Niinistö & Ruhala 2006, 8.)

Mediasta on tullut suuri osa ihmisten elämää ja se on läsnä arjessa niin, että mediaa tai sen vaikutuksia ei välttämättä edes huomaa. Mediakasvatus on suuri haaste kasvattajalle. Lapsia tulisi suojella median huonoilta puolilta, mutta tuoda esille sen hyviä puolia ja opettaa lasta käyttämään sitä oikein. Opettajalla on suuri vastuu tässä asiassa, mutta mielestäni vanhempien vastuu on vielä suurempi. Lapsi viettää nykyään paljon aikaa yksin, jolloin kukaan ei ole valvomassa häntä eikä kertomassa median välittämistä epämiellyttävistä ja pelottavista asioista.

Mediakasvatukseen liittyy paljon käsitteitä, jotka voivat tuntua sekavalta. Niinistö ja Ruhala (2006, 8–9) ovat tehneet muutamista keskeisistä termeistä lyhyitä määritelmiä. Mediakasvatuksen he näkevät oppimiseksi ja kasvamiseksi median parissa. Se mielletään toiminnaksi, jolla yritetään tietoisesti vaikuttaa yksilöiden median käyttöön ja mediataitoihin. Mediakasvatuksella pyritään kehittämään mediakulttuurissa elämisen perusvalmiuksia. Mediakulttuurilla taas tarkoitetaan aikakautta, jossa elämme ja havainnoimme maailmaa median välityksellä. (Niinistö & Ruhala 2006, 8–9.)

Media tarkoittaa välinettä, jolla on mahdollista viestittää ja vastaanottaa viestejä. Media sisältää mediatekstejä. Ne mielletään monesti pelkäksi tekstiksi, mutta niillä tarkoitetaan myös median kuvallista, sanallista tai äänellistä sisältöä, jonka tarkoituksena on viestiminen. Mediataitojen avulla opitaan tuntemaan median taustarakenteita, teknisiä taitoja sekä aktiivista ja kriittistä median käyttöä. Mediataidot ovat opittavia ja opetettavissa olevia asioita. (Emt., 8–9.)

Mediakasvatuksen käsitettä on vaikea määritellä, koska mielestäni on hyvin vaikea edes hahmottaa, mitä kaikkea siihen kuuluu. Mediaa on joka puolella ympärillämme niin, että emme ehkä edes välttämättä tiedosta sen läsnäoloa. Olisi hyvä jos opettajat selkiyttäisivät mediakasvatukseen liittyvien käsitteiden merkityksiä itselleen. Mediakasvatuksen antaminen voi tuntua opettajasta vaikealta erityisesti silloin, jos hän ei perehdy siihen liittyviin käsitteisiin.

Kuneliuksen (2003, 51) mukaan 1990-luvulla alkaneessa viestinnän vallankumouksessa viestinnän infrastruktuuri muuttui. ”Enää ei välttämättä olekaan niin,

että lähettäjältä (suuresta instituutiosta) kuluttajalle johtaa yksi (ja useimmiten yksisuuntainen) kanava.” Verkostoitumisen kautta kuluttajalla onkin edessään päätepisteetön väylä, jonka kautta on mahdollista saada rajaton määrä viestintää kulutettavaksi. Lähettäjä ei enää itse lähetäkään mediaan sisältöä, jonka arvelee kiinnostavan vastaanottajaa vaan kuluttaja etsii verkon lähteistä sellaista tietoa joka kiinnostaa häntä itseään.

Verkostoituminen on laajentanut mediakasvatuksen käsitettä ennestään. Ennen internetiä ja sosiaalista mediaa mediakasvatuksen käsite oli jotenkin hahmotettavissa. Sosiaalisen median myötä tiedon tulviessa joka suunnasta näen mediakasvatuksen entistä tärkeämpänä asiana. Varsinkin medialukutaiton merkitys korostuu, kun vastaanottajan on löydettävä suuresta tiedon tulvasta itse olennaiset asiat. Kuka tahansa voi internetissä linkittää tietoa paikasta toiseen, joten myös lähdekritiikin merkitys korostuu. Yksi suosituimmista sosiaalisen median välineistä on Facebook, jossa uutisia voidaan helposti jakaa kavereiden kesken. Linkin kautta pääsee alkuperäiseen uutiseen, joten jutun lähde tulee ainakin selville. Kuluttaja voi myös tehdä itse valintoja lukemalla vain itseään kiinnostavia uutisia.

Tekniikka ja viestintä on kehittynyt viime vuosina kovaa vauhtia. Internet on nopeuttanut tiedon kulkua ja nykyään kuluttajille on tärkeää saada uutta tietoa mahdollisimman nopeasti. Internetissä uutiset ovat lyhyitä eikä kovin moni edes jaksaisi lukea pitkiä tekstipätkiä tietokoneen ruudulta. Sen takia esimerkiksi kirjojen lukeminen voi tuntua nykyajan lapsista, ja varmasti osasta aikuisiakin, rasakalta. Keskittymiskyky ei välttämättä enää riitä pitkien tekstien lukemiseen, koska ihmiset ovat tottuneet lukemaan lyhyitä tekstejä. Koulujen tulisi muuttua muun yhteiskunnan mukana ja olla osa nykyistä tietoyhteiskuntaa, jossa hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Kirjoja ei tietenkään voida eikä pidä hylätä kokonaan, mutta opettajien pitäisi hyödyntää tieto- ja viestintäteknikan tarjoamia mahdollisuuksia enemmän.

2.1 Viestintä ja mediataidot opetussuunnitelmassa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004, 33–34) on mainittu yhtenä aihekokonaisuutena viestintä ja mediataito. Kyseisen aihekokonaisuuden tavoitteena on kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja. Viestintätaidoissa painotetaan osallistuvaa, vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä viestintää. Mediataitoja tulisi harjoitella sekä viestien vastaanottajana että tuottajana. Viestintä ja mediataidot -aihekokonaisuuden tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä opetussuunnitelmassa sanotaan seuraavaa:

TAVOITTEET

Oppilas oppii

- ilmaisemaan itseään monipuolisesti ja vastuullisesti sekä tulkitsemaan muiden viestintää
- kehittämään tiedonhallintataitojaan sekä vertailemaan, valikoimaan ja hyödyntämään hankkimaansa tietoa
- suhtautumaan kriittisesti median välittämiin sisältöihin ja pohtimaan niihin liittyviä eettisiä ja esteettisiä arvoja viestinnässä
- tuottamaan ja välittämään viestejä ja käyttämään mediaa tarkoituksenmukaisesti
- käyttämään viestinnän ja median välineitä tiedonhankinnassa ja välittämisessä sekä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

KESKEISET SISÄLLÖT

- omien ajatusten ja tunteiden ilmaisu, erilaiset ilmaisukielet ja niiden käyttö eri tilanteissa, viestien sisällön ja tarkoituksen erittely ja tulkinta, viestintäympäristön muuttuminen ja monimediaisuus
- median rooli ja vaikutukset yhteiskunnassa, median kuvaaman maailman suhde todellisuuteen
- yhteistyö median kanssa
- lähdekritiikki, tietoturva ja sananvapaus
- viestintätekniset välineet ja niiden monipuolinen käyttö sekä verkkoetiikka (Emt., 33–34.)

Mediakasvatus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: omaan ilmaisuun, kriittiseen tarkasteluun ja viestinnän rakenteiden ymmärtämiseen. Opetussuunnitelman mukaan jokaisessa oppiaineessa on pohdittava median vaikutuksia ja viestinnän mahdollisuuksia. Media on kulttuurissamme koko ajan keskeisem-

mässä roolissa. Ihmisten käsitykset ympärillä olevasta todellisuudesta muokautuvat pitkälle median välittämien merkitysten kautta. Media välittää monetasoisia viestejä. ”Media jakaa tietoa, viihdyttää, opettaa ja tarjoaa käyttäytymismalleja ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Se vaikuttaa monin tavoin arkielämään, maailman- ja ihmiskuvan muotoutumiseen, arvoihin ja minäkäsitykseen.” Viestintä on koko ajan myös monimediaisempaa eli ääni, kuva ja kirjoitettu teksti ovat monesti käytössä samaan aikaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painotetaan erityisesti osallistuvaa ja yhteisöllistä viestintää sekä viestinnän kaksisuuntaisuutta, mikä tarkoittaa sekä ymmärtämisen että tuottamisen taitoja. Myös medialukutaito nähdään mediakasvatuksessa hyvin keskeisenä asiana. (Falck & Grönholm 2004, 51–52.)

Edellä mainituista kolmesta osa-alueesta ainakin oman ilmaisun harjoittelu on helpottunut tietotekniikan ja sosiaalisen median ansiosta. Sosiaalisen median kautta lapsella on lähes rajattomat mahdollisuudet ilmaista itseään ja samalla hän voi harjoitella kriittisyyttä tutustumalla muiden tuotoksiin. Opettajat ovat ihmeissään koko ajan lisääntyvistä vaatimuksista siitä, mitä kaikkea peruskoulun pitäisi tarjota. Viestintä- ja mediataidot on varmasti helppo jättää vähemmälle huomiolle, koska ne eivät ole varsinaisen oppiaine, vaan niiden tulisi integroitua osaksi opetusta useassa eri oppiaineessa.

Mustosen (2004, 56) mielestä viestintä- ja mediataidot ovat ehdottomasti nykyajan kansalaistaitoja, mutta hän pohtii kuitenkin miten niitä voidaan opettaa. ”Miten kasvattaa osallistuvia, itseään sujuvasti ilmaisevia ja kriittisiä kansalaisia, jotka päivittävät jatkuvasti myös viestintäteknologista osaamista?” Uudenlainen viestintäteknologia tarjoaa lapsille mieluisan ympäristön vapaa-ajalla. Koulun tehtävänä nähdään viestintäteknologian kehittäminen opetuksessa ja oppilaiden kannustaminen käyttää mediaa mahdollisimman monipuolisesti. Digitaalisen median avulla vastaanottajan rooli on muuttunut passiivisesta aktiiviseksi, vuorovaikutteiseksi viestijäksi. Mediakasvatuksessa on tärkeintä aktiivinen sisällöntulkinta ja medialukutaidot, tekniikkaa ja välinetaitoja opitaan siinä sivussa. (Emt., 56.)

Perusopetuksen vuosiluokilla 3.–6. harjoitellaan aktiivista ja kriittistä mediasuhdetta sekä median eri sisältötyyppien erottelua. Tavoitteena on soveltaa internetiä tiedonhankinnan ja verkkoviestinnän keinona. Oppilaiden tulisi tehdä tarinoita, televisio-ohjelmia, mainoksia ja muita mediasisältöjä sekä analysoida niitä. Omat tarinat voidaan kuvata useammalla kameralla eri kuvakulmista ja koostaa ne videoiksi. Verkkotietoa ja tietoturva tulisi myös tehdä oppilaille tutuksi. (Mustonen 2004, 59.)

Esimerkkejä työmuodoista 3.–6. luokalla

- digitaalikameralla kuvaaminen, kuvien käsittely, kuvatekstien laadinta ja tulostaminen
- kuvakokoihin ja kuvakulmiin tutustuminen
- videoanimaation tekeminen
- radio-ohjelman suunnittelu, toteuttaminen ja nauhoittaminen
- kuunnelman valmistaminen
- televisio-ohjelman tekeminen
- esitelmän tekeminen, tiedon hakeminen myös tietoverkoista
- haastattelun/reportaasin tekeminen
- verkkolehden toimittaminen
- videokameran käyttöharjoitukset
- televisio-ohjelman/elokuvan/mainoksen tms. sisällön erittely ja analysointi
- vierailu lehtitaloon/radio- ja televisiotoimitukseen/viestintätoimistoon
- toimittajan, tuottajan, valokuvaajan, kuvaajan, kirjailijan vierailu koulussa (Mustonen 2004, 60)

Yllä olevia viestintä- ja mediataitoihin liittyviä työmuotoja katsellessani pohdin niiden suurta määrää. Toisaalta ne on peräti neljän luokka-asteen sisällöiksi, joten aikaa niiden toteuttamiseen kuitenkin pitäisi olla. Perusopetuksen opetus-suunnitelmauudistuksesta on kuitenkin jo jonkin verran aikaa, joten onko viestintä- ja mediataidot aihekokonaisuutena enää ajan tasalla siitä, mitä siihen pitäisi kuulua? Kuinka paljon lisää sisältöä siihen pitäisi lisätä tänä päivänä? Välineiden puutteesta näiden tavoitteiden toteuttamisen ei kuitenkaan pitäisi jäädä kiinni. Tekniikka on kehittynyt paljon ja lapsilla voi itselläänkin olla työmuodoissa tarvittavia välineitä, kuten kamera matkapuhelimessa. Monet yllä olevista työmuodoista ovat toteutettavissa myös sosiaalisen median avulla, kuten verkkolehden toimittaminen tai esitelmän tekeminen ja tiedonhankinta.

Digitaalisten kameroiden ja puhelimien ansiosta lähes jokaisella on taskussa median tuottamisen mahdollistava työkalu. Aineiston tuottaminen on yksi tärkeimmistä mediakasvatuksen sisällöistä. Sen avulla opetellaan esimerkiksi havainnoimaan ympäristöä ja dokumentoimaan tapahtumia. Se voi myös vahvistaa oppilaan identiteettiä ja toimia itseilmaisun kanavana. Sosiaalinen media muistuttaa eniten juuri median jakelua, joten kuulluksi ja nähdyksi tuleminen on mahdollista ilman sensuuria. Näin ollen sosiaalisen median kautta tehtävä mediakasvatus opettaa myös velvollisuutta ja vastuuta. (Wuorisalo 2010, 96.)

Tieto- ja viestintätekniikan käyttö on lisääntynyt kouluissa ja sen kehittäminen edelleen on käynnissä. Tietotekniikkaa hyödynnetään jo eri puolilla Suomea ja koulut on varustettu tietokoneilla ja verkkoyhteyksillä. Usealla koululla on oma mikrotukihenkilö huoltamassa laitteita ja opastamassa niiden käyttämistä. Lisäksi opettajat ovat saaneet koulutusta tietotekniikan käyttämiseen. Tarjolla on siis monenlaisia uusia mahdollisuuksia ja välineitä oppimisen tueksi, mutta miten niitä hyödynnetään todellisissa arkipäivän oppimistilanteissa? Lapset ovat innokkaita tutkimaan ympäristöään ja ennakkoluulottomia tietotekniikan käyttäjiä. He oppivat helposti ja luontevasti teknisiä taitoja. Kuitenkin tietotekniikan liittäminen osaksi lasten oppimista ja oppimisympäristöä on vielä paljon kehittämistä. (Kangassalo, Sommers-Piiroinen & Tanhua-Piiroinen 2005, 145–146.)

Välineitä kouluilla tuntuu olevan, eikä niiden puute ehkä ole nykypäivänä enää ongelma. Tekniikka vanhenee kuitenkin aika nopeasti, joten esimerkiksi muutamana vuoden vanhoissa tietokoneissa tekniikka ja toiminnot voivat olla jo hidastuneita tai sitten ne voivat yksinkertaisesti vain hajota. Resursseja välineiden uusimiseen muutamana vuoden välein ei varmasti ole. Uuden tekniikan opetteleminenkin voi olla opettajalle kynnyskysymys ja toisaalta ”Näin tehtiin ennen, näin tehdään myös nyt” -ajattelutapa on edelleen yleinen eivätkä opettajat ole edes halukkaita opettelemaan uusia asioita. Tehdään siis kuten on tehty aikaisemminkin eikä ajatella edes muita vaihtoehtoja.

2.2 Sosiaalinen media osana mediakasvatusta

Web 2.0 -termi syntyi vuonna 2005 Yhdysvalloissa ja sillä kuvattiin uudenlaisia sosiaalisia verkkopalveluja. Tänä päivänä nuo palvelut tunnetaan sosiaalisena mediana. Sosiaalisen median keskeisimpinä piirteinä nähdään tiedon jakaminen ja yhteisöllinen tuottaminen, kollektiivisen älykkyyden ja open source -ajattelun korostaminen. Tiedon käyttäjän roolissa on tapahtunut muutos, koska nykyään tiedon käyttäjä on myös tiedon tuottaja. Yhä suurempi osa verkon sisällöstä on käyttäjän luomaa, jolloin yhteisöllisyys ja tiedon jakamisen merkitys korostuvat. Käyttäjän luodessa tietoa, hän oppii siitä itse uusia asioita, mutta jakaa sitä myös muille. Sosiaalisen median keskeisimpiä sovelluksia ovat blogit, mashupit, käyttäjien luomat sisällöt (esimerkiksi galleriat), omien sisältöjen jakaminen, pitkä häntä, kollektiiviäly, PC-ohjelmien ja -sovellusten toteutus www-alustalla sekä kollektiivinen tuotanto ja kehitys. (Haasio & Haasio 2008, 19–20.)

Sosiaalinen media kuten mediakasvatustakin on vaikeasti määriteltävä termi. Yhden määritelmän mukaan sosiaalinen media on määritelty seuraavalla tavalla: ”Sosiaalinen media on prosessi, jossa yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla.” Sisällössä on mukana käyttäjien tuottama sisältö ja käyttötuotanto eli sisällön käytön ja tuottamisen sekoittuminen. Ihmiset ovat sosiaalisen median myötä muuttuneet pelkistä kuluttajista tuottajakuluttajiksi. Yhteisöihin liittyvä sosiaalinen verkko korostaa sosiaaliseen mediaan liittyvää kulttuurista muutosta. Kansalaisjournalismin avulla kansalaiset voivat olla aktiivisemmin mukana uutisten tuotannossa, jake-lussa ja analyysissä. Vertaismedialla ja osallistuvalla medialla tarkoitetaan myös käyttäjien sisällöntuotantoa. (Kalliala & Toikkanen 2009, 18.)

Blogi tarkoittaa sanatarkasti määriteltynä verkkopäiväkirjaa. Alun perin blogien ajateltiin mahdollistavan julkisen päiväkirjan pitämisen internetissä. Nykyään niiden merkitys on laajentunut ja esimerkiksi sanomalehdet hyödyntävät blog-eja. Näin lukijalla on mahdollisuus osallistua lehtien verkkokeskusteluihin kom-mentoimalla muiden mielipiteitä tai aloittamalla kokonaan uuden keskustelun. Mashupeilla tarkoitetaan erityyppisten verkkodokumenttien yhdistämistä ha-vainnollisuuden ja uuden tiedon luomiseksi. Esimerkiksi Eniron karttapalvelussa

(<http://kartat.enero.fi/>) voi valita haluamansa osoitteen ja katsoa mitä palveluja lähistöllä on saatavana, kuten ravintoloita tai hotelleja. Oppilas voisi hyödyntää tätä etsimällä tietoa vaikkapa historian tunnilla ja havainnollistaa mashupin avulla missä sijaitsevat Suomen keskiaikaiset kivikirkot. (Haasio & Haasio 2008, 20–21.)

Kuluttajan mielipiteiden esille tuominen ja keskusteluun osallistuminen ovat helpottuneet blogien lisääntyttyä ja laajennuttua. Muutos on mielestäni hyväksi myös kouluissa, koska lapset voivat jo silloin harjoitella osallistumista, yhteisöllisyyttä ja verkostoitumista. Nämä ovat myös aikuisuudessa ja työelämässä hyödyllisiä taitoja. Myös tutkivan oppimisen harjoittelu auttaa ongelmanratkaisua vaativissa tilanteissa sekä tiedonhaun yhteydessä. Blogiä pidetään ja niitä voi luoda aiheesta kuin aiheesta, siihen ei ole mitään rajoitusta. Joten jokainen voi seurata mieleistään blogia tai luoda itselleen aiheeltaan sellaisen blogin, että se kiinnostaa häntä itseään.

Monet sosiaaliset mediat mielletään ainoastaan viihteellisiksi. Esimerkiksi IRC-galleria on viihteellinen yhteisö, mutta samalla periaatteella voitaisiin luoda yhteisöjä myös oppimisen tueksi. Useat yhteisöt lisäävät myös verkostoitumista, tästä hyvänä esimerkkinä on Facebook. Sosiaalinen media on muokannut kaupan palveluitakin. ”Pitkä häntä -ajattelu on lähinnä verkkokauppaan liittyvä ajatusmalli, jonka mukaan verkkokaupan etuna on huomattavasti suuremman nimikemäärän pitäminen esillä kuin perinteisessä kaupassa.” Esimerkiksi kirja-kaupoilla voi olla liikkeen hyllyssä paljon vähemmän kirjoja kuin verkkokaupassa. Lisäksi verkossa kuluttaja voi tutustua samalla vaikka kirjoista tehtyihin arviointeihin. (Haasio & Haasio 2008, 21–22.)

Kollektiiviäly korostuu sosiaalisessa mediassa. Kun tietoa jaetaan verkossa ja osallistutaan itse sen tuottamiseen, tieto muuttuu entistä laadukkaammaksi ja lisää samalla koko verkkoyhteisön pääomaa. Näin palveluja voidaan kehittää paremmiksi käyttäjien kokemusten perusteella. Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita verkko-oppimisympäristö Moodle (<http://moodle.com/>), josta on muodostunut toimiva ja suosittu ilmainen oppimisympäristö. (Emt., 21–22.)

Mediakasvatuksen tavoin sosiaalisen median määrittelyminen on vaikeaa. Ensimmäinen ajatus sosiaalisesta mediasta on monelle yksi suosituimmista yhteisöpalveluista eli Facebook. Jokainen mieltää sosiaalisen mediaan kuuluvaksi erilaisia palveluja, kuten juuri Facebookin. Joku ajattelee sen olevan ainoastaan palveluja, toinen taas ajattelee sen olevan yhteisö. Ongelmaksi muodostuukin se, ovatko kaikki internetissä olevat palvelut sosiaalista mediaa? Vastaus kysymykseen voisi olla kyllä. Jos sosiaalinen media on nimensä mukaisesti sosiaalista, silloinhan internet on oikeastaan yksi suuri yhteisö.

2.3 Medialukutaito

Amerikkalaisen määritelmän mukaan medialukutaito voidaan ymmärtää kansalaisen kykynä saavuttaa, analysoida, arvioida ja tuottaa informaatiota eri tarkoituksiin. Tämä määritelmä jakautuu siis neljään osaan: saavutettavuus (access), analyysi (analyze), arviointi (evaluate) ja tuottaminen (produce). Euroopassa yleistyneen määritelmän mukaan medialukutaidon tehtävänä on kansalaisten medialukutaidon kehittämiseen liittyvien toimien edistäminen ja medialukutaidon tilan kartoittaminen. Medialukutaito määritellään kyvyksi saavuttaa, ymmärtää ja luoda informaatiota erilaisissa konteksteissa. Pääalueita on siis kolme: saavutettavuus (access), ymmärtäminen (understanding) ja luominen (creation). Jälkimmäinen on nykyään osana EU:n määritelmää medialukutaidosta. Molemmat määritelmät tuovat esiin tärkeitä piirteitä medialukutaidossa. Informaation saavutettavuudella tarkoitetaan, että yksilö osaa etsiä informaatiota esimerkiksi internetistä ja käyttää erilaisia medialaitteita. Analyysillä, arvioimisella ja ymmärtämisellä tarkoitetaan mediasisältöjen kriittistä lukemista. Medialukutaidon osana nähdään myös mahdollisuus tuottaa itse mediasisältöä, jonka toteutuminen edellyttää sitä, että kaikilla on mahdollisuus käyttää eri viestimiä ja mediamuotoja. (Kupiainen & Sintonen 2009, 91–92.)

Nyysölän (2008, 16–17) mukaan medialukutaito on laaja käsite, mutta sen voidaan nähdä pitävän sisällään viisi osa-aluetta. 1) Teknologialukutaidolla mitataan kykyä käyttää uutta mediaa tiedon hankintaan ja kommunikointiin. 2) Informaatiolukutaidolla taas tarkoitetaan kykyä jäsentää ja arvioida informaatiota ja muodostaa sen pohjalta perusteltuja mielipiteitä. 3) Luovan median käyttötai-

don avulla saadaan kapasiteettia tuottaa ja jakaa sisältöä. 4) Globaalin lukutaidon avulla voidaan olla vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä eri kulttuurien kanssa ja omataan kykyä ymmärtää kansakuntien ja valtioiden keskinäisiä riippuvuussuhteita. 5) Vastuullisen lukutaidon omaavalla on kompetenssi huomioida median sosiaaliset seuraukset esimerkiksi turvallisuuden ja yksityisyyden näkökulmasta. (Emt., 16–17.)

Tilastokeskuksen (2009) mukaan 10–24-vuotiaat käyttävät edelleen joukkoviestimistä eniten aikaansa television parissa (33 %), mutta internet tulee heti toisena (19 %). Internet on viimeisten vuosien aikana kasvattanut tasaisesti suosioitaan. Graafiset viestimet (15 %) jäävät selvästi sähköisten viestimien ja tallenteiden (85 %) jalkoihin. Tutkimuksen mukaan 10–24-vuotiaat käyttävät vuorokaudessa lähes kahdeksan tuntia median parissa.

Molempien edellisellä sivulla esiteltyjen medialukutaidon määritelmien tavoite on aivan samanlainen. Median lukemisessa ja tulkitsemisessä tarvitaan kriittisyyttä, tiedonhakua, laitteiden käytön osaamista sekä omaa sisällöntuotantoa. Medialukutaito on laaja käsite, kuten edellä oleva Nyysölän määritelmäkin kertoo. Tilastokeskuksen tekemän tutkimuksen tulokset tuntuvat oudoilta. Lähes kahdeksan tuntia vuorokaudesta median parissa tuntuu huimalta määrältä. Mielestäni tutkimus osoittaa sen, että medialukutaitoa todella tarvitaan. Eivätkä sitä tarvitse ainoastaan lapset, vaan kaiken ikäiset ja se on yksi tärkeistä kansalais-taidoista nykyaikana, joka kaikkien tulisi hallita.

3 MEDIA OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Oppimisympäristö muodostuu monenlaisista tekijöistä. ”Oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa opiskelu ja oppiminen tapahtuvat.” Opiskelutilojen ja -välineiden tulisi olla sellaisia, että ne mahdollista monipuoliset opiskelumenetelmät ja työtavat. Työvälineiden ja materiaalien tulisi olla sellaisia, että ne antavat mahdollisuuden aktiiviseen, mutta myös itsenäiseen opiskeluun. ”Oppimisympäristön varustuksen tulee tukea myös oppilaan kehittymistä nykyaikaisen tietoyhteiskunnan jäseneksi ja antaa tilaisuuksia tietokoneiden ja muun mediatekniikan sekä mahdollisuuksien mukaan tietoverkkojen käyttämiseen.” Tarkoituksena on tukea oppilaan oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta sekä edistää hänen aktiivisuuttaan, itseohjautuvuuttaan ja luovuuttaan tarjoamalla kiinnostavia haasteita ja ongelmia. (POPS 2004, 18.)

Oppimisympäristön täytyy ohjata oppilasta asettamaan omia tavoitteitaan ja arvioimaan omaa toimintaansa. Ympäristön täytyisi edistää myös vuoropuhelua sekä oppilaiden kesken että opettajan ja oppilaiden välillä ja ohjata oppilaita työskentelemään ryhmän jäsenenä. Oppimisympäristön tulisi olla avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen ja sen ylläpitämisestä vastaavat sekä opettaja että oppilas. Oppilaan oppimista tulisi tukea ja ohjata monipuolisilla työtavoilla. Niiden tehtävänä on kehittää oppimisen, ajattelun ja ongelmanratkaisun taitoja, työskentely- ja sosiaalisia taitoja sekä aktiivista osallistumista. Työtapojen tulisi edistää myös tieto- ja viestintätekniikan taitojen kehittymistä. Oppilaiden erilaiset oppimistyyliä tulee ottaa huomioon. (Emt., 18–19.)

Sen lisäksi, että oppiminen on tilannesidonnaista, siihen vaikuttaa yksilön ja ympäristön välinen rooli. Oppiminen on aina sidoksissa ympäristöön, jossa se tapahtuu. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 62.) Mediakasvatus sopii minkä tahansa aineen opetukseen tai tiedonhankintaan. ”Vuorovaikutteisuus, reaaliaikaisuus ja multimedian tuottama elämysvoima tekevät mediasovelluksista motivoivan oppimisympäristön yhteisöllistä ja tutkivaa oppimista, luovaa on-

gelmanratkaisua tavoiteltaessa. Se on parhaimmillaan tutkittaessa prosesseja ja havainnollistettaessa mutkikkaita kokonaisuuksia.” (Mustonen 2004, 57.)

3.1 Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja tutkiva oppiminen

Oppimiskäsitykset ovat muuttuneet vuosien saatossa, ja nykyinen konstruktivistinen oppimiskäsitys on syrjäyttänyt kauan vallalla olleen behavioristisen oppimiskäsityksen. Esimerkiksi sosiaalinen media tarjoaa erityisen hyvät mahdollisuudet toteuttaa konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisia menetelmiä.

Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan maailmasta saadaan tietoa kokemusten ja aistihavaintojen avulla. Ihminen on ikään kuin tyhjä taulu, ”tabula rasa”. Oppiminen nähdään tietojen ja taitojen siirtämisenä opettajalta oppilaalle. Opettaja siis voi ”kaataa” tiedon muuttumattomana suoraan oppilaan muistiin. Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen tapahtuu alkeellisista asioista kohti monimutkaisempaa kokonaisuutta. (Tynjälä 1999, 29–31.)

Sen sijaan nykyisin vallalla olevan konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on oppijan aktiivista toimintaa, jossa hän tulkitsee havaintojaan ja uutta tietoa aikaisemman tietonsa ja kokemustensa pohjalta. Oppija rakentaa jatkuvasti kuvaansa maailmasta ja sen ilmiöistä. Oppija ei myöskään ole tyhjä astia, johon tietoa kaadetaan, vaan aktiivisesti merkityksiä etsivä ja niitä rakentava toimija. (Emt., 37–38.)

Opetuksen lähtökohtana tulisi aina olla oppijan tapa hahmottaa maailmaa ja sen tulkintaan käytettyjä käsitteitä, joiden varassa oppija konstruoi opetuksen sisältöä. Mitä suurempi osa viestinnästä on yksisuuntaista, sitä vähäisemmät mahdollisuudet opettajalla on tarkistaa vastaanottajan ennako-oletuksia eli tulkintoja kyseisestä asiasta. Uuden oppiminen ei koskaan ala alusta eli oppija ei koskaan ole behaviorismin ajattelun mukainen tyhjä taulu vaan uutta tietoa liitetään jo aikaisemmin opittuun. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 162–163.)

Tutkivassa oppimisessa oppiminen etenee prosessina oppimisyhteisön jäsenten yhdessä asettamien ongelmien, heidän itsensä muodostamien käsitysten ja teorioiden sekä etsimänsä tieteellisen tiedon arvioinnin ohjaamana. PBL-metodin (problem-based learning”) eli ongelmaperustaisen oppimisen perusajatuksena on oppimisen järjestäminen autenttisten ongelmien ympärille. Ongelma voi olla ilmiö, jolle ei löydy yhtä oikeaa ratkaisua, tai se voi olla selvästi rajattu ja sille etsittävän ratkaisun oikeellisuus voi olla arvioitavissa hyvin konkreettisella tavalla. PBL-menetelmä on auttanut kehittelemään innovatiivisia oppimisympäristöjä, mutta menetelmän vuoksi on jouduttu kiinnittämään huomiota myös oppimisympäristössä vaikuttaviin tekijöihin, kuten vuorovaikutuksen laatuun ja ryhmädynaamisiin ilmiöihin. Pienryhmien käyttäminen on ominaista ongelmaperustaiselle oppimiselle. Ongelmia ei saisi rajata liian tiukasti vaan oppilasta tulisi konstruktivistisen oppimisenäkemyksen mukaisesti kannustaa oppijan oman ongelman löytämisen ja muotoilun prosessia. (Rauste-von Wright & von Wright 2003, 206–208.)

Tutkivan oppimisen perusajatuksena on, että tutkiminen kiinnostaa lapsia aidosti ja, että he ovat aktiivisesti mukana kaikissa tutkimisprosessin vaiheissa. Tutkittavien ilmiöiden tulisi liittyä jollakin tavalla lapsen maailmaan ja kiinnostaa lasta. Tutkittavan ilmiön lähtökohtana voivat olla lasten kysymykset tai oppimisen kohteena olevat asiat. Tutkimusprosessin ensimmäisessä vaiheessa lapset tuovat esille ajatuksensa, jotka koskevat tutkittavaa ilmiötä. Toisessa vaiheessa lapset tulevat tietoisiksi omista ja toisten lasten käsityksistä tutkittavasta ilmiöstä. Lapset voivat pohtia ja suunnitella, mitä he haluaisivat kyseisessä asiassa tutkia. Ongelmaa lähdetään ratkaisemaan lasten itsensä määrittelemän tutkimustehtävän tai tutkimuskysymysten avulla. On tärkeää, että he saavat itse suunnitella tutkimusprosessin: välineet, tutkimuksen toteutuksen, dokumentoinnin ja tulosten välittämisen muille. Aikuisen tehtävänä on ohjata lasten huomio tutkittavaa ilmiötä koskeviin kysymyksiin, tutkimusstrategioihin ja prosessin etenemiseen. (Kangassalo ym. 2005, 150–151.)

Tietotekniikkaa voidaan käyttää tutkivan oppimisen tukena prosessin eri vaiheissa. Sen avulla voidaan jäsentää ja mallintaa tutkittavana olevaa ilmiötä sekä havainnoida syy-seuraussuhteita. Tietotekniikan avulla lapset voivat doku-

mentoida ja käsitellä ilmiötä ja siitä saatavaa tietoa, joten keskustelu toisten lasten kanssa helpottuu ja lapsi pystyy arvioimaan myös omia aikaisempia käsityksiä ja näkemyksiä ilmiöstä. Havainnoimisen ja dokumentoinnin tukena voidaan käyttää esimerkiksi multimedia- ja animaatio-ohjelmia, joiden avulla voidaan mallintaa ilmiössä tapahtuvia muutoksia eri aikoina. Mallintamisen avulla ilmiötä voidaan ymmärtää paremmin, ja se helpottaa syy–seuraus-suhteiden ymmärtämistä. Kokonaisuudessaan oppija pystyy jäsentämään paremmin omaa ajatteluaan ja oppimistaan ja näin ollen kehittämään omia taitojaan. (Kangassalo ym. 2005, 151–152.)

Yhtenä esimerkkinä tutkivasta oppimisesta voitaisiin mainita vaikkapa biologian tunnilla tehtävät havainnot. Oppilaat voisivat tutkia säätilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia, esimerkiksi sademäärää, lumen paksuutta ja lämpötilaa. Tuloksista voitaisiin tehdä tietokoneen avulla taulukoita ja diagrammeja, joita voitaisiin julkaista vaikkapa blogissa tai verkkolehdeissä. Oppilaat voisivat harjoitella myös animaatioiden tekemistä eri sääilmiöistä.

3.2 Sosiaalinen media oppimisen tukena

Wuorisalo pohtii, tarvitaanko perinteisiä kouluja enää tulevaisuudessa, kun oppiminen tapahtuu avoimissa ja verkottuneissa oppimisympäristöissä. Ainakin ne muuttavat, ja ovat osin jo muuttaneet, perinteistä luokkaopetusta. Sosiaalisella medially on mahdollisuus yhdistää perinteinen mediakasvatus ja tietoyhteiskuntataidot uudenlaiseksi opetus- ja oppimiskulttuuriksi. Oppiminen muuttuu sosiaalisen median avulla enemmän ryhmä- ja toimintasuuntautuneeksi toiminnaksi, jonka keskeisenä tavoitteena tulisi olla kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen. Sosiaalinen media tukee oppimista erityisen hyvin, kun tavoitteena on kehittää kykyä näkemään medioiden sisällön takana oleviin arvoihin ja intresseihin sekä asioiden tarkastelu ja tulkitseminen eri näkökulmista. Tavoitteena tulisi olla myös kannustaminen pohtivaan ajatteluun, innostaminen argumentoimaan mielipiteitä sekä osallistamaan yhdessä tekemiseen ja aktiiviseen vuoropuheluun. Sosiaalisen median avulla opettamisesta tulee aikaisempaa vuorovaikutteisempaa. Opettajan tehtävänä on olla innostajana ja osallistajana vahvistaen oppilaiden omatoimisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Wuorisalo 2010, 87–89.)

Sosiaalisessa mediassa kommunikaatio on oppimisen keskiössä, ja sen alustana oleva internet on jo itsessään oppimisympäristö. Sen avulla ihmisten, niistä muodostuvien yhteisöjen kyvyt, mahdollisuudet ja vaikutusvalta lisääntyvät. ”Sosiaalisen median myötä tapahtuu mahdollisesti virtuaalinen voimaantuminen, jonka kautta oppijat hyödyntävät tietoverkon kautta saatavilla olevat sisällöt ja sosiaaliset yhteydet elinikäisessä oppimisessaan.” (Wuorisalo 2010, 93.)

Mediakasvatuksen ongelmana on yleensä ollut resurssipula esimerkiksi materiaaleista tai paikoista, joissa median tekemistä on ollut mahdollisuus harjoitella asianmukaisilla välineillä ja tekniikoilla. Internetin ja sosiaalisen median ansiosta mediakasvatukselle on nyt olemassa oppimisympäristö, joka on saavutettavissa helposti ja edullisesti. Esteenä ovat ainoastaan koulun vähäiset tietokone-luokat tai puuttuvat laajakaistayhteydet. Sosiaalisen median menetelmillä opitaan tekemään yhteistyötä, tuottamaan ja jakamaan tietoa helpommin ja kätevämmiin kuin ennen, konkretisoidaan oppilaskeskeistä lähestymistapaa ja syvennetään oppimiskokemusta. Jotta sosiaalista mediaa kyetään hyödyntämään oppimisympäristönä, tarvitaan tietoa ja taitoa erilaisista tekniikoista ja toimintatavoista, joiden avulla saadaan aikaan sisällöntuotantoa, mediamateriaalien jakamista, kommunikaatiota, verkostoitumista ja yhteistoimintaa. Ainoastaan tekniikoiden opetteleminen ei riitä, vaan on opittava soveltamaan niitä myös opetukseen ja oppimiseen. ”Sosiaalinen media oppimisympäristönä rakentuu kiinnostavista sisällöistä mutta ennen kaikkea helpoista tavoista kommunikoida. Näin mediakasvatus tuo eri oppiaineisiin entistä tehokkaammin keskustelemaan ja pohtivan otteen.” (Emt., 94–97.)

Kouluja tarvitaan edelleen tulevaisuudessakin, koska opettajan ohjaus on kuitenkin tärkeä osa oppimisprosessia ja sen etenemistä, erityisesti tutkivassa oppimisessa. Nykyään elämässä tarvitaan yleisestikin verkostoitumisen taitoja sekä ryhmätyötaitoja, joita on helppo harjoitella sosiaalisen median avulla. Se muuttaa toki koulun arkea, mutta opettajaa tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessakin. Opettajan olisi myös helppo integroida eri oppiaineita sosiaalisen median avulla.

Sosiaalisen median ajatus sopii hyvin konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaisen opetuksen perustaksi. Oppilas ei saa materiaalia valmiina vaan hän työskentelee itsenäisesti, joko yksin tai muiden oppilaiden kanssa, esimerkiksi bloggaamalla tai tekemällä wikejä käsiteltävästä aiheesta. Sosiaalinen media mahdollistaa täysin uudenlaisen näkökulman verkko-oppimiseen. ”Web 2.0 – ajattelun korostama kollektiiviäly on itse asiassa konstruktivistisen oppimiskäsityksen ideaalin mukainen ajatusrakennelma. Oppijat tuottavat itse verkkoon tietoa käyttäen esimerkiksi wikejä ja omaksuvat uusia asioita tutkivan oppimisen menetelmiä hyödyntäen.” (Haasio & Haasio 2008, 19, 22.)

Oppilaat pääsevät helpoilla sisällöntuotantotyökaluilla, kuten kotisivujärjestelmillä, wikeillä tai blogeilla, harjoittelemaan julkaisun tekoa ryhmätyönä. Tätä kautta oppilaat ymmärtävät myös lähdekritiikin merkityksen. Verkossa olevat julkaisut ovat kaikkien nähtävillä sekä kommentoitavina, ja ne voivat lisätä myös koulun ja kodin välistä yhteistyötä. (Wuorisalo 2010, 95–96.)

Ongelmalähtöisen oppimisen tueksi blogit tarjoavat hyvän työskentelyalustan. Blogit motivoivat oppilaita sekä itsenäiseen että ongelmalähtöiseen työskentelyyn ja niistä on hyötyä myös informaatiolukutaidon kehittämisessä. Sisällöntuotanto ja lähdekritiikin taidot saavat harjoitusta, interaktiivisuus lisääntyy ja ryhmä saa kannustusta omatoimiseen tekemiseen. Muiden tekstien kommentointi on myös mahdollista. Blogin avulla voisi parantaa myös kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Se voisi olla eräänlainen kanava kodin ja koulun välillä, josta oppilaat ja heidän huoltajansa saavat tietoa ajankohtaisista asioista. Nykyisin blogien tekeminen on helppoa eikä vaadi kovin suuria tietoteknisiä taitoja. Blogi voidaan perustaa myös koulussa käytettävään oppimisympäristöön, kuten Moodleen. (Haasio & Haasio 2008, 25–26.)

Wikillä tarkoitetaan verkkosivustoja, joita käyttäjät voivat muokata lisäämällä sinne itse tietoa. Tästä on hyvänä esimerkkinä Wikipedia, jonka taustalla on wikien tapaan ajatus vuorovaikutteisuudesta tiedon luomisessa. Wikin ajatus perustuu tiedon jakamiseen ja verkon sosiaaliseen luonteeseen. Wikejä tekemällä ja tietoa jakamalla oppilas toimii konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan ja lisää omaa mutta myös muiden tietopääomaa. Kuten blogin, myös wikin

voi luoda oppimisympäristöön, ja näin materiaali on vain oppilaiden näkyvässä. Wikit ovat erityisen hyviä esimerkiksi esseiden ja referaattien toteuttamiseen sekä lukupiirityöskentelyyn. Opettaja voi jakaa oppilaille myös materiaalia wikin kautta. (Haasio & Haasio 2008, 33–34.)

Elinikäinen oppiminen mahdollistuu aikaisempaa paremmin sosiaalisen median avulla. Koulussa ei voida opettaa kaikkea tietoa, eikä se ole tarkoituskaan. Koulun tulisi erityisesti opettaa etsimään tietoa ja pohtimaan löydetyn tiedon merkitystä. Siihen tulisi antaa valmiudet jo peruskoulussa, koska se on hyvin tärkeä taito työelämässäkin. Tietolähteet ovat lisääntyneet ensin internetin ja myöhemmin sosiaalisen median myötä, ja niiden suoltamasta valtavasta tietomäärästä tiedonhankijan tulisi osata löytää olennaisimmat asiat. Medialuku- ja tiedonhankintataidot tulevat olemaan tärkeitä taitoja tulevaisuudessa.

Opetuksessa kannattaa tuoda esille myös internet vaikuttamisen ja kansalaisdemokratian välineenä. Verkosta löytyy useita palveluita, joiden kautta oppilaat voivat osallistua päätöksentekoon tai vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Esimerkiksi eduskunnan nuorille suunnatulla sivustolla (<http://www.nuorteneduskunta.fi/Suomeksi/Eduskunta/>) on eduskunnan tuottamia dokumentteja ja tietoa päätöksenteosta. Oppilaat voivat tutustua palveluun tutkivan oppimisen menetelmiä käyttäen ja harjoitella samalla esimerkiksi tiedonhakua. Opettaja voi tehdä myös koulukohtaisen vaikuttamisfoorumin, jossa oppilailla on mahdollista tuoda julki oma mielipiteensä ajankohtaisista asioista. (Emt., 39–41.)

Lapset ja nuoret eivät nykyään ole tietämykseni valossa kovinkaan kiinnostuneita yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Olisikin tärkeää saada heidät kiinnostumaan yhteiskunnallisista asioista ja siihen sosiaalinen media tuntuu olevan oivallinen apu ja hyvä motivointikeino. Edellä mainitun vaikuttamisfoorumin voisi kätevästi toteuttaa esimerkiksi blogin tai verkkolehden avulla.

Oppimisympäristö voidaan käsittää monella tavalla, esimerkiksi tilana, yhteisönä tai toimintakäytäntönä. Monesti se on näitä kaikkia yhdessä, eli sillä on sosiaalisia, fyysisiä, teknisiä ja didaktisia ulottuvuuksia. Parhaiten oppimisympäristö

palvelee oppilasta, jos hän voi hyödyntää siellä erilaisia opiskelumuotoja, oppimistapoja ja työskentelyvälineitä. Verkko-oppimisympäristö on ympäristö, joka on toteutettu internetiä ja verkkoteknologiaa hyödyntäen. Se voi muodostua hypertekstilinkeistä, hypermediasta, linkeistä, keskustelualueista, muista vuorovaikutuskanavista (esimerkiksi sähköposti tai chat) ja vuorovaikutteisista, ohjelmoiduista sivuista ja tekstinkäsittelyohjelmista. Verkko-oppimisympäristösä, kuten sosiaalisessa mediassa yleensäkin, perusajatuksena on usein konstruktivistinen oppimiskäsitys. Sosiaalinen vuorovaikutus nähdään oppimisessa erittäin tärkeänä ja verkko-oppimisympäristöissä tämä toteutuu aivan uudella tavalla. Verkko-oppimisympäristöä sanotaan usein avoimeksi oppimisympäristöksi, koska se mahdollistaa joustavuuden ajan, paikan, menetelmien, toteutustapojen ja oppimissisältöjen suhteen. ”Laajimmillaan verkko-oppimisen voidaan käsitellä olevan kaikkea tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävää oppimista ja suppeimmillaan yksittäistä verkko-oppimisympäristö -alustaa hyödyntävää oppimista.” (Haasio & Haasio 2008, 44–45.)

Sosiaalisen median avulla voidaan ylittää koulun ja paikkakunnan rajojen lisäksi myös maiden rajoja. Toimiessaan samassa projektissa ulkomaisten lasten kanssa muiden maiden kulttuurit tulevat tutuiksi ja kieli saa harjoitusta. Lapset pääsevät näin harjoittelemaan vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja myös vieraalla kielellä.

Opettajan ja oppilaiden lisäksi myös huoltajilla on mahdollisuus saada omat profiilinsa verkko-oppimisympäristöön, esimerkiksi OPIT-palvelussa (www.opit.wsoy.fi). Tällöin kodin ja koulun välistä yhteistyötä voidaan kätevästi hoitaa samassa alustassa. Nykyisin opettajat haluavat kuitenkin koota oman oppimisympäristönsä ilmaisista verkkoympäristöistä maksullisten sijaan. Sähköinen oppimisympäristö palvelee hyvin usein tutkivaa ja itsenäistä oppimista. OPIT-oppimisympäristö sisältää myös kustantajan valmiita interaktiivisia tehtäviä ja sisältöjä. Video-opetuksen lisääntyminen on laajentanut oppimisympäristöajattelua entisestään. (Emt., 46–49, 54.)

Nykyajan kouluissa on yleensä tietokonealuokkia tai siirreltäviä kannettavia tietokoneita sisältäviä karräjä, mutta harvassa koulussa niitä on riittävästi. Hyviä ja

nopeita verkkoyhteyksiä ei ole vielä kukaan saatavilla koko Suomessa, ja se asettaa oppilaat eriarvoiseen asemaan. Pienet ja suuret koulut myös keskenään eriarvoisessa asemassa. Opettajat voivat mieltää tietotekniikan ja sosiaalisen median käyttämisen vaikeaksi, jos he eivät ole ollenkaan perehtyneet asiaan. Sosiaalista mediaa voisi kehittää myös kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, jotta vanhempien olisi vaivatonta seurata mitä koulussa tapahtuu. Kommunikointikin koulun ja opettajan välillä tapahtuisi nopeammin kuin sähköpostilla.

3.3 Riskit ja mahdollisuudet

Sosiaalisen median, ja pelkästään tieto- ja viestintäteknikan käyttöönkin, liittyy uhkia ja jopa pelkoja, mikä on tyypillistä uudelle teknologialle. Tietoturva ja -suoja ovat yleisimmät huolen aiheet. Tietoturva tarkoittaa käytännössä palomureja ja virustorjuntaohjelmia, mutta painottaa myös järjen käyttöä internetissä. Ihmisellä on perusoikeutena yksityisyyden suoja henkilötietojen käsittelyssä ja tämä suoja on haavoittuvainen juuri sosiaalisen median yhteisöissä, jos käyttäjä joutuu antamaan itsestään paljon tietoja verkkoidentiteettiä luodessaan. Verkkoidentiteetin hallinnan tulisi olla yksi mediakasvatuksen osa-alueesta. Net-tiriippuvuutta pidetään myös yhtenä uusimmista uhista. Tietoyhteiskunnan tasavertainen kehitys on jäänyt edellä mainittujen uhkakuvien takia vähälle huomiolle. Kaikilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia nopeisiin tietoliikenneyhteyksiin. Tietoturvan ja -suojan ylikorostaminen hidastaa ja estää monien organisaatioiden sosiaalisen median käyttöä. Kouluille pitäisikin saada niiden osalta selkeät ohjeet, jotta ne olisivat luonnollisena osana sosiaalisen median sääntöjä. (Wuorisalo 2010, 97–100.)

Nykyisen kaltaisessa mediamaailmassa lapset ovat lähes koko ajan vuorovaikutussuhteessa jonkun median kanssa. Useiden erilaisten tietolähteiden olemassaolo vahvistaa lapsen oppimista, vuorovaikutusta ja sosialisatiota, mutta moniin niistä liitetään myös suuria uhkia. Esimerkiksi liiallisesta tietokoneen käytöstä on puhuttu paljon, ja sen nähdään passivoivan ja haittaavan lasten kehitystä. Tietotekniikan käyttö on kuitenkin samalla myös sosiaalista toimintaa, ja yhdessä oppiminen luo lasten välille vuorovaikutussuhteita. Tietotekniikka voi

olla hyvänä tukena lapsen oppimisessa ja vuorovaikutustaitojen harjoittelussa. (Inkinen 2005, 9–10.)

Yleistyessään tietokone ja internet merkitsivät television tulemisen jälkeen suurinta lasten kohdalla tapahtunutta mediaympäristön ja vapaa-ajanvieton muutosta. Internetin kohdalla tapahtui samoin kuin television tulon aikaan: ajateltiin että internet vie liiaksi lasten ja nuorten aikaa sekä vahingoittaa heidän terveyttään. Esimerkiksi sähköpostin pelättiin köyhdyttävän kielenkäyttöä. Internetin positiiviset puolet jäivät negatiivisten varjoon. Vapaa-ajan tietokoneen käyttö on nähty uhkaksi erityisesti liikuntaharrastuksille ja sitä kautta fyysiselle kunnolle ja terveydelle. (Saarinen & Korhonen 2009, 18–20.)

Oppilaiden tietoturva on varmasti koulujen suurimpia ongelmia. Joidenkin oppilaiden vanhemmat eivät anna ollenkaan lupaa julkaista lastensa nimiä tai kuvia missään yhteydessä. Näin ollen sosiaalisen median käyttäminen voi olla suurikin ongelma. Jokaisesta luokasta nimittäin löytyy aika suurella todennäköisyydellä ainakin yksi tällainen oppilas. Itse mietin monesti sitä, että lapset käyttävät jo muutenkin paljon tietokonetta ja sitten sitä pitäisi käyttää vielä koulussakin. Siinä mielessä sosiaalisen median käyttäminen tuntuu tulevana opettajana hankalalta. Jos tiedän jonkun lapsen menevän koulusta kotiin, pelaavan siellä yksin tietokoneella siihen saakka kun vanhemmat tulevat ja jatkavan pelaamista vielä illankin, eikö lapselle olisi parempi jos hän saisi edes koulupäivän ajan olla erossa tietokoneesta?

3.4 Sosiaalisen median haasteet opettajalle

Tieto- ja viestintätekniiikan käyttö opetuksessa voi olla opettajalle sekä apu että ongelma. Koulujen keskeinen kehitys on viime aikoina tapahtunut nimenomaan tieto- ja viestintätekniiikan saralla ja tietoverkkojen käytössä opetuksessa ja oppimisessa. Sen on odotettu muuttavan suuresti opetusta kouluissa ja nähty se helpoksi kanavaksi tietoon sekä elävän elämän ongelmiin ja ilmiöihin luomalla viestintään ja yhteistyöhön uusia välineitä ja tarjoamalla välineitä ajattelun ja tiedon hallinnan taitojen kehittämiseen. (Ilomäki & Lakkala 2006, 184.)

Opettajan kannalta katsottuna uuteen tieto- ja viestintäteknikkaan sekä tiedonrakentamisen pedagogiikkaan kytkeytyvän oppimiskulttuurin kehittäminen voi vaatia 3–5 työvotta, koska opettajan on muutettava oppimis- ja tietokäsityksiään, opetustapojaan ja tietokäytäntöjään sekä opittava hallitsemaan tietotekniikan käyttäminen. Pedagogisten käsitysten muuttaminen voi kuitenkin olla opettajalle vaikeaa. Lisäksi teknologian toimiminen on luokkatilanteissa usein vielä epävarmaa, opettajat kaipaavat pedagogista tukea ja ohjausta soveltaakseen tietotekniikkaa opetukseensa. Opettajille ei ole tietoa siitä, miten tietotekniikkaa voisi käyttää opetuksessa eikä aikaa valmistella oppitunteja, jossa niitä käytettäisiin. Usein tietokoneen opetuskäytön osaaminenkaan ei ole riittävää. Opettajan työn kannalta tietotekniikka on pedagoginen työväline luokassa ja oppilaiden opetuksessa. Tämän lisäksi se on yhteisöllinen väline sekä opettajien että oppilaiden käytössä. (Ilomäki & Lakkala 2006, 185–186.)

Opettajien tietotekniikan käyttämistä vaikeuttavat digitaalisen kokemuksen puute, tietokoneen ja verkkoyhteyden puute, digitaalisten taitojen puute ja merkityksellisten käyttömahdollisuuksien puute. Kaksi ensin mainittua eivät välttämättä ole suomalaisten opettajien kohdalla enää puute, vaikka jotkut yksittäiset opettajat voivatkin vähäisen kiinnostuksen tai puuttuvan motivaation takia vältellä tietotekniikan käyttämistä. Digitaalisten taitojen puute ei välttämättä ole enää suuri ongelma, mutta kovin laaja-alaista osaaminen ei ole. Opettajat hallitsevat lähinnä perinteisiä sovelluksia, kuten sähköpostin, tekstinkäsittelyn ja tiedonhaun. Tietotekniikan voi kuitenkin sanoa olevan lähes kaikille opettajille luonteva työväline omassa valmistelu- ja suunnittelutyössä. Ongelmat liittyvätkin keskeisesti siihen, että opettajat eivät tiedä, miten tietotekniikkaa voisi hyödyntää omassa opetuksessa. Opetuskäytössä tietotekniikkaa onkin edelleen hämmästyttävän vähäistä. Olisi tärkeää tukea mielekkäitä käyttömahdollisuuksia eli kehittää pedagogisia malleja, tukea uusien sovellusten ymmärtämistä ja tukea ylipäänsä ammatillista kehittymistä. (Emt., 186–188.)

4 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET PERUSTEET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia luokanopettajan käsityksiä sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä alakoulussa. Tarkoituksena on kartoittaa luokanopettajan kokemuksia aiheesta ja sitä, millaisena hän näkee sen tulevaisuudessa eli kuinka sosiaalista mediaa voisi hyödyntää nykyistä paremmin. Sosiaalinen media sisältää riskejä ja mahdollisuuksia, mutta voi tuoda haasteita myös opettajan omaan työhön. Määrittelin tutkimukseeni neljä tutkimuskysymystä:

1. Miten opettaja määrittelee sosiaalisen median?
2. Millaisia kokemuksia opettajalla on sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä?
3. Miten sosiaalista mediaa voitaisiin kehittää ja sen mahdollisuuksia hyödyntää tulevaisuudessa paremmin oppimisen tukena?
4. Millaisia haasteita sosiaalinen media tuo opettajan työhön?

4.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tähän liittyy olennaisena osana ajatus, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa on otettava kuitenkin huomioon, että sitä ei voida pirstoa mielivaltaisiin osiin. ”Tapahtumat muovaavat samanaikaisesti toinen toistaan, ja onkin mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.” Tutkija ei voi unohtaa arvolähtökohtia, koska ne muovaavat ymmärrystämme tutkimistamme ilmiöistä. Objektivisuutta ei ole mahdollista saavuttaa perinteisessä mielessä, koska tutkija ja se tieto, mitä tiedetään, kietoutuvat vahvasti yhteen. Voidaan yleisesti todeta, että kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimyksenä on enemmän löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi & Remes 2010, 161.)

Yleisimmillään laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus voidaan määritellä aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi. Erotuksena määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen, sitä on pidetty ei-numeerisena ja jossain tapauksissa vähemmän tieteellisenä tutkimusmuotona. Tutkimustyyppien välille ei kuitenkaan voida vetää tarkkaa rajaa. Kvalitatiivista tutkimusta on usein verrattu kvantitatiiviseen tutkimukseen ja määritelty sen kautta, mitä se ei ole. (Eskola & Suoranta 2003, 13.)

Laadullisessa tutkimuksessa tapauksia on usein varsin pieni määrä, mutta niitä yritetään analysoida mahdollisimman tarkasti. Tutkijan rakentama vahva teoria on pohjana ohjaamassa aineiston hankintaa. Puhuttaessa pienestä joukosta tutkimus kannatta kohdentaa kohteeseen, joka täyttää tutkittavan kohteen tunnusmerkit. Käsitteiden määrittelemisen on tässä tilanteessa erityisen tärkeää, jotta tiedetään mitä ollaan hakemassa. (Eskola & Suoranta 2003, 18.)

4.2 Tapaustutkimus kvalitatiivisen tutkimuksen lajina

Tapaustutkimus sisältää useita tutkimusmenetelmiä. Tapaustutkimus ei siis ole metodi vaan tutkimustapa tai -strategia, jonka sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. Empiirisessä tutkimuksessa käsitellään aina tapauksia, mutta tapaustutkimuksessa kohde on useimmiten tapahtumankulku tai ilmiö. Siinä tutkitaan siis pientä joukkoa tapauksia, useimmiten vain yhtä tapausta. Se on perusteellinen ja tarkkapiirteinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Tapaustutkimukselle on ominaista selvittää jotain, jota ei tiedetä entuudestaan ja, josta tarvitaan lisää tietoa. Tapaustutkimus voidaan aloittaa kahdella tavalla. Tutkimus voi lähteä liikkeelle kiinnostavasta tapauksesta ja tutkimuksen tekijä voi miettiä millä käsitteillä sitä analysoidaan ja mistä tapaus kertoo eli mikä on tutkimuksen kohde. Tutkimus voidaan tehdä myös toisin päin jos tutkimuksen kohde on jo selvillä eli etsitään tapaus, jonka avulla päästään käyttämään ja kehittämään tiettyjä käsitteitä. Käytännössä tutkimusta toteutetaan yleisimmin näiden kahden ääripään välillä. Päämääränä on kuitenkin tapauksen ymmärtäminen. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9–12.)

Tapaustutkimukselle on tyypillistä tuottaa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevista tapauksista, yksityiskohtaista tietoa. ”Ta-

paustutkimuksesta ei kuitenkaan ole yksiselitteistä määritelmää, sillä sitä voi tehdä kovin monella tavalla ja siten tapaustutkimus on käsitteenä monisyinen.” Tutkimuksessa on olennaisinta se, että käsiteltävä aineisto muodostaa yhden kokonaisuuden eli tapauksen. Tutkittava tapaus voi olla esimerkiksi a) mahdollisimman tyypillinen, b) Jonkinlainen rajatapaus esimerkiksi teorian testauksessa, c) ainutkertainen, poikkeuksellinen tai opettava, jolloin sen avulla voidaan oppia tuntemaan ilmiön yleisiä piirteitä tai d) paljastava, jolloin tutkijan on mahdollista perehtyä aiemmin tutkimattomaan ilmiöön. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190, 193.)

Tarkastelen tutkimuksessani yhtä tapausta, kyseessä on siis tapaustutkimus. Tutkimuksen kohteeni oli selvillä ennen tapausta. Edellä mainituista tutkimuskohteen kuvauksista lähimmäksi omaa kohdettani osui ehkä vaihtoehto c eli tutkimuskohteeni on ehkä ainutkertainen, poikkeuksellinen tai opettava, jolloin sen avulla voidaan oppia tuntemaan ilmiön yleisiä piirteitä. Harva opettaja kuitenkaan käyttää oppimisen tukena sosiaalista mediaa peruskoulussa. Ainakin sellaisen opettajan löytäminen tutkimukseeni oli aika vaikeaa, joten päädyin siihen tulokseen, että niitä ei kovin paljon voi olla.

Tapaustutkimukset raportoidaan usein totutun rakenteen mukaisesti. Teoreettista viitekehystä seuraa tapaus, joka todistaa tai havainnollistaa teoriaa. Teoria ja empiria ovat siis erillään. (Peltola 2007, 127.) Oma tutkimukseni etenee juuri tällä tavalla. Olen käsitellyt aluksi teoriaa ja sitten vasta tapaustani. Tulosten käsittelyn lopuksi, teen kuitenkin yhteenvetoa niistä ja teoriasta.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kyseessä on tapaustutkimus opettajasta, joka käyttää opetuksessaan hyväksien tietotekniikkaa ja erityisesti sosiaalista mediaa. Tutustuin aluksi aihetta käsittelevään kirjallisuuteen ja kirjoitin tutkimukseeni teoriaa. Sen jälkeen aloin etsiä tutkimukselleni tapausta, mikä ei osoittautunut kovinkaan helpoksi. Lähetin haastattelupyynnöt koulujen opettajille sähköpostitse, mutta en saanut yhtään vastausta. Haastateltavani löytyi lopulta muutaman tutun opettajan kautta.

5.1 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Pelkistetyimmillään laadullisen tutkimuksen aineisto voi olla tekstiä, joka on syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Tutkijasta riippuvat aineistot ovat esimerkiksi haastattelu ja havainnointi ja riippumattomia henkilökohtaiset päiväkirjat, omaelämäkerrat ja kirjeet tai jotain muuta tarkoitusta varten tuotettu kirjallinen ja kuvallinen aineisto sekä äänimateriaali. Laadullisessa tutkimuksessa koko tutkimusprosessi korostuu ja tutkimuksen eri vaiheita, kuten aineistonkeruuta, analyysia, tulkintaa ja raportointia, on vaikea erottaa toisistaan. (Eskola & Suoranta 2003, 15–16.)

Yksi yleisimmistä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä on haastattelu. Haastattelun tavoitteena on yleensä selvittää, mitä joku ajattelee jostakin asiasta tai mitä hänellä on mielessään. Se on eräänlaista keskustelua, joka tapahtuu kylläkin tutkijan aloitteesta ja etenee hänen johdattelemanaan. Haastattelu on siis yksinkertaisimmillaan tilanne, jossa henkilö (haastatteliija) esittää kysymyksiä toiselle henkilölle (haastateltava). Haastattelun luonne sen sijaan on muuttunut viime vuosina ja perinteisestä kysymys-vastaus -haastattelusta on siirrytty keskustelun omaisempaan haastatteluun. Haastattelu on vuorovaikutteista eli molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymysten muotoilu ja järjestys on sama kaikille haastateltaville, joihin haastateltava saa vastata omin sanoin. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit eli teemat on määritelty etukäteen. Kysymyksissä ei kuitenkaan

käytetä tarkkaa muotoa ja järjestystä, kuten strukturoidussa haastattelussa. (Eskola & Suoranta 2003, 85–86.)

Toteutin tutkimukseni haastattelemalla opettajaa, joka käyttää opetuksessaan tietotekniikkaa ja erityisesti sosiaalista mediaa. Teimme haastattelun opettajan työympäristössä, hänen omassa luokkassaan. Tilanne oli rento ja rauhallinen ja muistutti tavanomaista keskustelutilannetta. Haastattelu oli puolistrukturoitu ja olin miettinyt kysymykset aika tarkkaan etukäteen. Saatoin kuitenkin kysyä tarkentavia tai ylimääräisiä kysymyksiä, jos mieleeni tuli jotain tärkeää kesken haastattelun. Haastattelu keskeytyi muutaman kerran oppilaan koputtaessa ovelle ja yrittäen tulla luokkaan, mutta se ei häirinnyt tilannetta juurikaan. Tallensin haastattelun digitaalisesti.

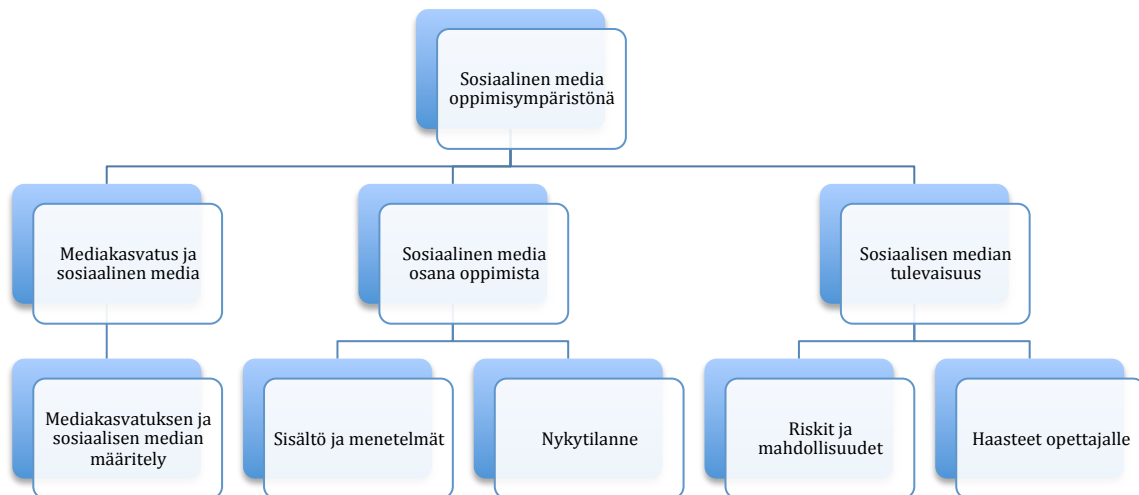
5.2 Analyysi

Aloittaessani analyysia tutustuin aineistoon mahdollisimman perusteellisesti. Litteroin aineiston, ja sen avulla sain hyvin luotua aineistosta kokonaiskuvan. Olin jo aikaisemmin kirjoittanut tutkimukseni teoriaosaa ja se olikin hyvä pohja aineistoon tutustumisen kannalta. Teemat nousivat aineistosta aika selkeästi esiin ja ne muodostuivat lopulliseen muotoonsa helposti tutkimuskysymysten pohjalta.

Laadullisen tutkimuksen analyysin toteuttamisesta on monenlaisia kuvauksia. Yksi perusmenetelmistä on sisällönanalyysi, jota voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin liitettävänä väljänä teoreettisena kehyksenä. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät liittyvät jollakin tavalla sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuuluttujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia väljänä teoreettisena kehyksenä. Teoriasidonnaisissa analyysissa on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä, mutta ne eivät kuitenkaan suoraan pohjaudu teoriaan. Teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä ja aikaisempi tieto ohjaa tai auttaa analyysissa etenemistä. Analyysista voi olla tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta se ei kuitenkaan ole teoriaa testaava vaan sen on tuotava esille jotakin uutta. (Tuomi & Sarajarvi 2004, 93, 98.)

6 SOSIAALINEN MEDIA LUOKANOPETTAJAN SILMIN

Tarkastelen tutkimuksessani luokanopettajan käsityksiä sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä alakoulussa neljän teeman kautta. Jaoin tutkimustulokset keräämäni aineiston perusteella tutkimuskysymysten mukaisesti kolmeen osaan: mediakasvatuksen ja sosiaalisen median määrittelyyn, kokemuksiin sosiaalisen median käyttämisestä oppimisympäristönä ja käsityksiin sosiaalisen median tulevaisuudesta. Lainausmerkeissä olevat kursivoidut tekstit ovat tässä luvussa suoria lainauksia tutkimukseni kohteelta.

Kuvio 1. Tutkimustulokset jakaantuvat kolmeen pääteemaan.

Haastattelin tutkimuksessani 1990-luvun puolivälissä valmistunutta luokanopettajaa. Hän on toiminut opettajana koko ajan tähän päivään saakka lukuun ottamatta välissä ollutta viiden vuoden jaksoa, jolloin hän oli muissa tehtävissä. Hän opettaa tällä hetkellä 4.-luokkalaisia eli oppilaat ovat 10–11-vuotiaita.

Opettaja käyttää opetuksessaan jonkin verran sosiaalista mediaa. Hän on tehnyt luokan kanssa muutamia kokeiluluontoisia projekteja sosiaalisen median

avulla, mutta mitään vakituista tapaa sen käyttöön hänellä ei ole. Opettaja on tällä hetkellä Sosiaalinen media opetuksessa -kurssilla, jossa hänellä on tavoitteena löytää järkevä tapa sosiaalisen median käyttämiseen vakituisesti omassa luokassaan.

”Suunnittelin luokkablogia tai -wikiä, mutta en saanut sitä omasta mielestäni niin näppäräksi, että en sitten lähtenyt sellaista tekemään.”

Luokassa on neljä oppilasta, jotka kieltävät valokuvien ja töiden käyttämisen julkisissa tai avoimissa ympäristöissä. Yksityisyyden suoja nähdään ongelmallisenä asiana sosiaalisessa mediassa.

”Se hankaloittaa ja kangistaa sitä tekemistä, kun koko ajan pitää miettiä mikä saa näkyä julkisesti ja mikä ei. Tämä on ollut minulle vähän sellainen ratkaisematon juttu, mutta kaikennäköisiä projekteja on silti tehty.”

6.1 Mediakasvatuksen ja sosiaalisen median määrittely vaikeaa

Luokanopettaja miettii kauan kysyttäessä määritelmiä sekä mediakasvatukselle että sosiaaliselle medialle. Mediakasvatus hahmotetaan median ymmärtämiseksi sekä erilaisten medioiden ja niiden olemuksen hahmottamiseksi ja jäsentämiseksi. Määrittelymisen vaikeuden lisäksi mediakasvatuksen antaminen nähdään usein riittämättömäksi.

”Konkreettisesti se on kai sitä, että miellä on täällä näkyvissä eri medioita ja me pystymme puhumaan niistä ominaispiirteistä mitä kullakin medialla on. Osataan kuitenkin käyttää niitä ja tuottaa niihin sisältöä. Termikin on jo niin amebamainen määritellä, niin ei sitä varmasti tule riittävästi esille opetuksessa. Meillä kyllä on monipuolisesti medioita esillä ja aika monipuolisesti on tuotettukin juttuja, mutta siitä puuttuu ehkä sellainen terävä tavoitteellisuus.”

Mediakasvatuksen määritelmä vaatisi tavoitteiden kirkastamista ja sen selventämistä, mitä mediakasvatus on ja mitä sillä tavoitellaan. Opettajan pitäisi syventyä mediakasvatuksen saloihin ja tehdä itselle selkeäksi mitä se on.

”Jos ottaisin itselleni tavoitteeksi ensi vuodelle lähteä kehittämään mediakasvatusta luokassa, niin minun pitäisi oikeasti lähteä penkomaan, että mitä se on.”

Nykyään peruskoululta vaaditaan kaikenlaista yrittäjyyskasvatuksesta kestävään kehitykseen. Kaikkeen ei kuitenkaan ole aikaa, ja usein tärkeämmiksi mielletyt asiat vievät aikaa pois mediakasvatukselta.

”Meillä tulee peruskoulussa ovista ja ikkunoista kaikenlaista, mitä pitäisi tehdä.”

Luokanopettaja näkee sosiaalisen median mediakasvatuksen tavoin vaikeaksi määriteltäväksi, koska siihen kuuluu nykyään sellaisiakin kokonaisuuksia, joiden ajateltiin aikaisemmin olevan vain internetissä olevia palveluita. Jokainen näkee hieman eri tavalla, mitä palveluja sosiaaliseen mediaan kuuluu, ja sen, onko sosiaalinen media enemmän palveluita vai yhteisö. Pitkän pohdinnan jälkeen syntyy jonkinlainen määritelmä.

”Voisi ajatella, että se on yhteisö, jossa tällaisia avoimia yhteisöllisiä palveluita tai foorumeita. Ehkä määrittäisin sen sillä tavalla, vaikea kysymys.”

6.2 Sosiaalinen media oppimisen tukena

Haastateltavan mukaan tietotekniikan ja sosiaalisen median avulla on helppo integroida eri aineita toisiinsa: esimerkiksi erilaiset projektit on hyvä toteuttaa sosiaalisen median avulla. Lopuksi voidaan pitää myös kokeita, joiden avulla nähdään, miten oppi on mennyt perille. Kokeessa pyritään kysymään laajoja kokonaisuuksia, ei yksityiskohtaisia asioita. Tähän saakka projektit ovat olleet antoisia ja kokeet ovat koko luokan osalta menneet pääasiassa hyvin. Osasyynä voi olla juuri sosiaalisen median käyttäminen, koska oppilaat ovat olleet hyvin motivoituneita sen käyttämiseen.

”Meillä on nyt ympäristö- ja luonnontieto, äidinkieli ja kuvaamataito integroituna tällaiseen projektiin, joka voidaan laskea sosiaalisen median palveluiden piiriin. Meillä on verkkolehti, johon oppilaat on äidinkielen tunnilla kirjoittaneet koneella erilaisia uutistekstejä. Ympäristö- ja luonnontiedon puolella on sitten ryhmä- ja yksilötöillä

tuotettu tekstejä maatalaan liittyen ja kuvaamataidon osalta siellä on maatalaan liittyviä töitä. Ensi viikolla kun on koe, niin se koealue on se verkkolehti.”

Harvoin mukana on vain yksi oppiaine – sosiaalinen media integroituu usein osaksi useampaa oppiainetta. Ylemmillä luokilla esimerkiksi historia sekä fysiikka ja kemia olisivat oppiaineista helposti ja mielekkäästi liitettävissä sosiaalisen median käyttöön.

”Jos avoimuusasiat saataisiin mietittyä kuntoon niin kaikista sutjakamminhan se toimisi tiedotettaessa luokan toiminnasta vanhemmille.”

Luokan toiminnan tiedottamiseen koulun ulkopuolelle sosiaalinen media nähdään hyvänä. Se voisi helposti toimia tiedotus- ja yhteydenpito tai yhteistyöforumina. Sellaiselle tutkimuksen kohdekin näkisi selkeän tilauksen ja lisäarvon koulutyön kannalta.

Sosiaalinen media on läsnä koulutyössä päivittäin jollain tavalla, tukemassa esimerkiksi opettajan esittävää opetusta. Oppilaiden työskenteleminen koneilla on projektiluonteista ja sitä käytetään silloin, kun se nähdään aiheelliseksi ja tarpeelliseksi. Sosiaalisen median käyttäminen ei ole välttämättä välineistä kiinni.

”Enemmän minä olen hyvin kriittinen siinä, että milloin me lähdetään, ja onko sillä oikeasti lisäarvoa, että me lähdetään koneille.”

Tietotekniikan käyttämisen integroituminen luontevaksi osaksi koulutyötä vaatisi enemmän laitteita ja muutoksia luokassa, esimerkiksi pöytäjärjestelyjen suhteen. Nykyisin koneet joudutaan aina ottamaan esille jostain.

”Oma kone jokaiselle ei kuitenkaan ole välttämätöntä, mutta varmaan se tarvittaisiin kolmasosalle luokasta. Meillä on aika hyvä koulukirjasto tuossa, jossa on neljä konetta, joille ei voi varata aikoa eli ne on tarkoitettu pikatiedonhankintaan. Ja sitten on läppärivaunu, jota voidaan kuljettaa luokasta toiseen ja ne koneet on langattomassa verkossa.”

Tällaisilla ratkaisuilla tietotekniikan käyttäminen voidaan toteuttaa kustannusten kannalta järkevästi.

”En usko, että ne on kestäviä ratkaisuja, että annetaan kaikille oppilaille läppärit. Ei tämän maailman talous kestä sellaista.”

Varsinaisia oppimisympäristöjä haastateltava opettaja käyttää vähän. Niiden sijaan opettaja luottaa avoimiin ja ilmaisiin palveluihin. Blogityöskentelyssä käytössä ovat esimerkiksi Blogger, Wordpress ja Wikispaces.

”Niiden kautta on oikeastaan menty ja uskoisin, että se on ihan hyvä suunta kun niissä on älyttömän hyviä työkaluja.”

Twinspace-työtila voisi olla yksi vaihtoehto oppilaiden oppimisalustaksi. Siellä on menossa tällä hetkellä Satu-projekti joista kootaan lopuksi E-kirja.

”Siellä on mukana kouluja ympäri Eurooppaa. Olemme esimerkiksi mukana sellaisessa Kansansatu-projektissa, jossa käännettiin kansansatuja englanniksi ja sitten satuja vaihdettiin maiden välillä. Me saimme ukrainalaisten sadun, käsikirjoitimme sen ja näyttelimme sekä videoimme.”

Tiedon lähteenä sosiaalinen media on rajaton. Oppilaiden käyttäessä sosiaalista mediaa jokainen lähtee omilla toimillaan rakentamaan omaa verkkoidentiteettiään. Jokainen teko jättää näkyvät jäljet ja se on asia, joka mietityttää opettajia.

”Ihan mitä tahansa ei voida tehdä. Lapsetkin pitäisi saada oivaltaamaan se, että kun ne kirjoittaa sinne jotain, niin sillä on merkitystä aika pitkälle.”

Sosiaalinen media nähdään tärkeäksi koulussa, koska lapset ovat sen vaikutuksen alla kuitenkin vapaa-ajalla. Vaikka esimerkiksi Facebookissa on 13-vuoden ikäraja, siellä on paljon jo alakouluikäisiä lapsia ja välillä tulee tehtyä typeryyksiä. Oikein käytettynä sosiaalinen media on oppimisen kannalta kuitenkin positiivinen asia.

”Se on rajaton mahdollisuus, mutta tosi haastava käyttää niin, että me toimittaisiin siellä viisaasti. Esimerkiksi ekaluokkalaiset, varsin-

kin pojat, kirjoittaa mieluummin koneella kuin käsin. Isommille oppilaille löytyy ymmärtävän oppimisen näkökulmasta peilejä omille ajatuksille luokan ulkopuoleltakin sosiaalisen median kautta.”

6.3 Sosiaalisen median riskit ja mahdollisuudet tulevaisuudessa

Jotkut asiat tuntuvat sosiaalisen median käytössä koulun kannalta ongelmallisilta, kuten tekijänoikeudet. Esimerkiksi elokuvien näyttämisessä on koulussa omat ongelmansa.

”Jos mennään laillisten lakipykälien mukaan ajatellen sitä mitä saadaan esittää ja mitä ei, niin me ollaan aina liemessä niiden oikeuksien kanssa.”

Joissakin tapauksissa katsotaan asioita sormien läpi, mutta periaatteessa tekijänoikeusasiat täytyy hoitaa oikein. Se on tärkeää oppilaidenkin kannalta, jotta he eivät ajattele, että tekijänoikeuksia ei tarvitse noudattaa. Koulu ja opettaja ovat aina sellaisia esimerkkejä, joista lapset ottavat mallia.

Sosiaalinen media tarjoaa paljon palveluita, jotka tukevat ajattelua ja osa niistä on varmasti vielä löytymässä ja jäsentymässä. Jollakin tavalla sosiaalinen media nähdään siis keskeneräisenä maailmana, ainakin koulun näkökulmasta.

”Koulu ei voi lähteä tekemään mitään sellaisilla palveluilla, jotka voi olla kuukauden päästä nurin. Tarvitaan pysyviä ja varmuuskopioituja systeemejä.”

Jokaisen opettajan on luotava oma suhteensa sosiaaliseen mediaan, sekä henkilökohtainen että ammatillinen suhde. Olemassa olevat riskit täytyy tiedostaa ja osata välttää niitä. Medialukutaitoa tarvitaan, ja lähdekritiikki korostuu sosiaalisessa mediassa vielä enemmän kuin internetissä aikoinaan sen alkaessa yleistyä. Sosiaalisen median käyttäjäryhmä on suuri, kuka tahansa voi julkaista mitä tahansa, joten lähdekriittisyys korostuu entisestään.

Sosiaalisen median hahmottaminen ja se, mikä on koulun kannalta järkevä tapa toimia, on kuitenkin vielä jäsentymätön asia. Sosiaalinen media on kouluille iso viestinnällinen haaste.

”Olen ollut kauan tekemisissä tieto- ja viestintäteknologian kanssa ja suhtaudun hyvin kriittisesti siihen, missä määrin ja missä laajuudessa 4.-luokkalaiset niissä maailmoissa voi toimia. Pitäisikö vahvistaa niitä valmiuksia mitä tarvitaan ihan tässä kasvotusten? Miettiä sitä, että mitä minä sanon sinulle ja mitä se tarkoittaa? Sitten jossain vaiheessa kun ollaan riittävän pitkällä voidaan miettiä, että mitä se tarkoittaa jos netissä suolaat toisen pystyyn ja kärkkäästi sanot sen kommentteihin. Pystyisitkö siihen kasvotusten, voiko se silloin olla siellä netissäkään?”

Haastattelemani opettajan mielestä koulutuksista on aina hyötyä ja niiden avulla järjestelee asioita tietoisemmin. Sosiaalinen media opetuksessa -koulutuksen tavoitteena on suhteiden luominen ja kokemusten jakaminen. Osallistuja ovat aika kokeneita käyttäjiä ja koulutuksen avulla haetaan työhön sopivia käytänteitä jakamalla niitä ja kuulemalla kouluttajilta uusimpia asioita.

”Tavoitteena on löytää luokalle yhteinen työskentelyalusta tai kokonaisuus alustoja. Jotain pientä on jo tullutkin.”

Ongelmana ovat suurimmalta osin käyttäjätunnukset ja julkisuus. Koulujen rahoitus nähdään myös ongelmana.

”Nyt Wikispacesta saatiin onneksi mainokset pois, mutta muutama vuosi sitten niiden bannereissa oli pornosivujen mainoksia. Niistä on nyt onneksi päästy eroon.”

Suurin riski on oppilaiden näkökulmasta verkkoidentiteetin muodostuminen ja opettajan näkökulmasta tekijänoikeusrikkomukset. Jonkun olisi linjattava asioita, jotta sosiaalisesta mediasta saataisiin yleisesti ja laajasti koulussa käytettävä palvelu.

”En tiedä kenen tehtävä on tehdä linjauksia käytettävyydestä, kun se tarjonta on niin älytön, että riviopettaja ei pysty sitä hahmottamaan mitenkään. Eikä kyllä sitä maailmaa seuraavakaan opettaja välttämättä hahmota.”

Toisaalta pitäisi miettiä myös yleisesti tiedon luonteen tai tietämyksen merkityksen muuttumista sosiaaliseen mediaan liittyen ja sen mukana tuomiin tietoturvasasioihin.

”Sosiaalinen media ei sinänsä itseisarvona ole koulun kannalta kiehtova ajatus, mutta se miten se haastaa sitä mitä me ajatellaan, että mitä me koulussa tehdään ja pitäisi tehdä, niin se on jotenkin sellainen iso juttu. Internetin tullessa puhuttiin paljon siitä, mitä se tarkoittaa tiedon lähteenä, mutta nyt yleistynyt sosiaalinen media räjäyttää sen pankin aivan totaalisesti. Sosiaalinen media ei yksinään ole koulun kannalta kiinnostava asia vaan se, mitä se tarkoittaa kaikessa siinä laajuudessa. Se on osa sitä hillitöntä muutosta, joka on viimeisen 10 vuoden aikana tullut.”

Opettajalle tärkein sosiaalisen median työkalu on tällä hetkellä eTwinning, joka on ollut opetusta rikastuttava monella tavalla. Se on selkeästi ammatillinen, opettajan kansainvälinen verkostoitumiskanava. Oppilaidenkin kannalta se on hyvä, koska ympäristö on suljettu.

”Onko se sitten oikeasti sosiaalista mediaa sen takia, siihen en lähde ottamaan kantaa. Mutta ainakin se on oppilaiden kannalta turvallinen.”

7 POHDINTA

Tätä tutkielmaa tehdessäni olen pohtinut yleisesti ottaen paljon sosiaalisen median merkitystä. Monelle sosiaalinen media tarkoittaa Facebookia tai Twitteriä, kuten suurelta osin minulle itsellenikin ennen tämän tutkielman tekemistä. Itselleni Facebook on tärkeä sosiaalisen median kanava. En varsinaisesti pyri vaikuttamaan sen kautta mihinkään, vaan sen pääasiallinen tarkoitus on yhteyden pitäminen ystäväni kanssa. Monelle syyt Facebookissa olemiselle ovat hyvin samanlaiset.

Puhuttaessa sosiaalisesta mediasta oppimisympäristönä tarkoitetaan kuitenkin jotain muuta kuin edellä mainittua yhteisöpalvelua. Tein tietoisin valinnan tutustuessani kirjallisuuteen ja kirjoittaessani teoriaosaa ennen tutkimusvaihetta. Halusin hieman tietopohjaa siitä, mitä asioita tutkimuksessa mahdollisesti tulisi esille. Teoriasta saadun tiedon valossa oli helppo suunnitella tutkimuksen toteuttamista ja analysoimista.

Teoriassa käsittelemäni asiat tulivat pääpiirteissään esille myös tutkimustuloksissa. Käsittelemässäni luvussa sekä teoriassa että tutkimuksessa ilmi tulleita asioita. Tapaustutkimusta tehdessä joutuu usein tekemään aika rajujakin yleistyksiä. Ne yleistyksiset joita teen tässä, teen teorian tiedon ja omien arvioideni pohjalta.

Mediakasvatuksen ja sosiaalisen median määrittelemisen nähdään vaikeaksi ja jokainen määrittelee ne hieman omalla tavallaan. Määritelmät ovat laajoja ja molempiin liittyy paljon käsitteitä, jotka tulisi määritellä ennen kuin aletaan edes puhua mediakasvatuksesta tai sosiaalisesta mediasta. Mediakasvatus nähdään median ymmärtämiseksi sekä erilaisten medioiden ja niiden olemuksen hahmottamiseksi ja jäsentämiseksi. Sisällöntuottaminen nähdään myös tärkeänä. Mediakasvatus jää usein koulussa liian vähäiseksi johtuen suurelta osin ajan puutteesta tai opettajan haluttomuudesta. Toisaalta sen avulla olisi helppo integroida eri oppiaineita.

Jokainen joutuu luomaan oman verkkoidentiteettinsä ja suhteensa sosiaaliseen mediaan. Sosiaalinen media nähdään yhteisönä, jossa on avoimia yhteisöllisiä palveluita tai foorumeita. Siellä on paljon asioita, joilta lapsia pitää suojella. Se antaa kuitenkin rajattomat mahdollisuudet konstruktivistisen oppimisnäkökuvan mukaiseen oppimiseen ja ongelmaperustaisen eli tutkivan oppimisen käyttämiseen. Sosiaalinen media on mullistanut tiedon merkityksen. Kuluttajan on osattava löytää turhan tiedon seasta tarvitsemansa. Tämän lisäksi hänestä on tullut sisällöntuottaja, joka tuottaa itse sosiaalisen median avulla tietoa muille.

Näen erityisesti sisällöntuottamisen tärkeänä oppilaiden kohdalla. Se avulla he oppivat havainnoimaan ympäristöään ja tuomaan esille sekä jäsentämään omia ajatuksiaan. Varsinkin nuorille itsensä ilmaisu on tärkeää ja sen avulla nuori voi myös vahvistaa identiteettiään. Sosiaalinen media tarjoaa lähes rajattomat mahdollisuudet omaan sisällön tuotantoon ja toisten tekemien sisältöjen tutustumiseen. Näin ollen se voi toimia myös keskustelu- ja vuorovaikutuskanavana oppilaiden kesken jopa toiselle puolelle maapalloa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mediakasvatuksen tavoitteena on kehittää ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, edistää median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä kehittää median käyttötaitoja. Viestintätaidoissa painotetaan osallistuvaa, vuorovaikutuksellista ja yhteisöllistä viestintää. Nämä viestinnän muodot ovat vahvasti osana sosiaalista mediaa. Mielestäni osallistuminen, vuorovaikutus ja yhteisöllisyys ovat tärkeitä taitoja myös peruskoulun jälkeisessä elämässä. Medialukutaidot ja lähdekritiikki korostuvat myös sosiaalisessa mediassa.

Sosiaalinen media nähdään toimivana ja hyvänä tiedotus- ja yhteydenpito-kanavana tai yhteistyöfoorumina koulun ulkopuolelle. Sosiaalista mediaa voisi käyttää hyödyksi myös koulun ja kodin välisessä yhteistyössä, mutta tällä hetkellä sähköposti tavoittaa vanhemmat kuitenkin helpommin, vaikka sosiaalisen median avulla viestintä nopeutuisi.

Kouluilla on aika hyvin tarvittavia laitteita käytettävissään, mutta niiden tavoitettavuus nähdään ongelmana. Koneet ovat tietokonealuokassa, johon ei voi men-

nä aina, kun siltä tuntuu. Luokkien välillä kuljetettava kannettavien tietokoneiden kärry tuo hieman helpotusta, mutta silti ne joudutaan aina hakemaan jostakin ja ottamaan esille. Jos tietokoneiden haluttaisiin olla saatavilla koko ajan jouduttaisiin luokassa tekemään uudelleenjärjestelyjä, esimerkiksi pöytien suhteen.

Varsinaisia oppimisympäristöjen käyttöä tutkimuksessani ei tullut esille. Opetuksessa käytetään usein verkosta löytyviä ilmaisia palveluja esimerkiksi blogien ja wikien tekemiseen. Varsinaisesti kouluille tehdyt oppimisympäristöt maksavat ja harvalla koululla on ylimääräistä rahaa sellaiseen. Ilmaisisissa ohjelmissakin on kuitenkin alakoulunkin kannalta hyviä vaihtoehtoja, joten niitä kannattaisi hyödyntää.

Kokonaisuudessaan sosiaalisen median käyttäminen oppimisympäristönä tuntuu olevan vielä lapsen kengissä. Sen käyttäminen on kiinni ainakin laitteiden riittävydestä, opettajien osaamisesta ja viitseliäisyydestä sekä ajan puutteesta. Sen avulla saataisiin kuitenkin suhteellisen helposti ja mielekkäästi motivoida lapsia oppimiseen. Julkisuus ja tekijänoikeuskysymykset nousevat kuitenkin aina esiin ja jonkun pitäisi kiireesti keksiä ratkaisuja helpottamaan näitä ongelmia.

Opinnäytetyöni tutkimusosio olisi voinut olla laajempi. Laajemmassa tutkimuksessa olisin haastatellut useampaa sosiaalista mediaa käyttävää luokanopettajaa. Ongelmanani kuitenkin oli se, että en tahtonut löytää yhtäkään sopivaa haastateltavaa. Tarkoitukseni on jatkaa saman aiheen tutkimista luokanopettajaopintoihini liittyvässä Pro Gradussa, ja toivonkin löytäväni siihen enemmän tutkimuskohteita. Tapaustutkimusta tehdessä joutuu yleistämään aika paljon. En tiedä pätevätkö saamani tulokset suurempaan joukkoon luokanopettajia, mutta tulokset ovat hyvin samantyyppisiä niiden viestien kanssa, joita olen kuullut opettajina kentällä työskenteleviltä.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. Painos. Tampere: Vastapaino.

Falck, R. & Grönholm, I. 2004. Mahdollisuuksien media – Viestintä ja mediataito opetuksessa. Teoksessa M-L. Loukola (toim.) Aihekokonaisuudet perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Helsinki: Opetushallitus, 51–55.

Haasio, A. & Haasio, M. 2008. Pulpetit virtuaalivirrassa. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. Painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Illomäki, L. & Lakkala, M. 2006. Tietokone opetuksessa: opettajan apu vai ongelma? Teoksessa S. Järvelä, P. Häkkinen & E. Lehtinen (toim.) Oppimisen teoria ja teknologian opetuskäyttö. Helsinki: WSOY, 184–212.

Inkinen, T. 2005. Johdettava polku lasten tietoyhteiskuntaan. Teoksessa A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 9–18.

Kalliala, E. & Toikkainen, T. 2009. Sosiaalinen media opetuksessa. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Kangassalo, M., Sommers-Piiroinen, J. & Tanhua-Piiroinen, E. 2005. Tekniikka ja tutkivaa oppimista lasten oppimisympäristöissä. Teoksessa A.R. Lahikainen, P. Hietala, T. Inkinen, M. Kangassalo, R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan. Helsinki: Gaudeamus, 145–163.

Korhonen, P. 2010. Median asettamia haasteita pienten lasten hyvinvoinnille. Teoksessa M. Meriranta (toim.) Mediakasvatuksen käsikirja. Helsinki: Unipress, 9–35.

Kunelius, R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9–38.

Mustonen, A. 2004. Viestintä ja mediataito nykyajan kansalaistaitoja. Teoksessa M-L. Loukola (toim.) Aihekokonaisuudet perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Helsinki: Opetushallitus, 56–61.

Niinistö, H. & Ruhala, A. (toim.) Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla. Mediakasvatuskeskus Metka ry. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Nyysölä, K. 2008. Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Opetushallitus.

Peltola, T. 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa M. Laine, J. Bamberg & P. Jokinen (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 111–129.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 2003. Oppiminen ja koulutus. 9. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2010. Tapaus ja tutkimus = Tapaustutkimus? Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1.

Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 189–199.

Saarinen, P. & Korhonen, M. 2009. Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1.-3. painos. Helsinki: Tammi.

Tilastokeskus. 2010. Joukkoviestinten kulutusosuudet 2009. Hakupäivä 19.4.2011, <http://www.tilastokeskus.fi/til/jvie/tau.html>.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena: konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Wuorisalo, J. 2010. Sosiaalinen media oppimisen tukena – matkalla kohti avoimia, verkottuneita ja liikkuvia oppimisympäristöjä. Teoksessa M. Meriranta (toim.) Mediakasvatuksen käsikirja. Helsinki: Unipress, 87–102.